

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

herectví alternativního a loutkového divadla

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Důvod k upečení buchet

Kateřina Císařová

Vedoucí práce: MgA. Robert Smolík

Oponent práce: MgA. Tomáš Žižka

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Acting of Alternative and Puppet Theatre

MASTER'S THESIS

A reason to bake pie

Kateřina Císařová

Thesis supervisor: MgA. Robert Smolík

Opponent: MgA. Tomáš Žiřka

Date of defense:

Academic title allocation: MgA.

Prague, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

DŮVOD K UPEČENÍ BUCHET

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

V první řadě bych chtěla mockrát poděkovat všem Buznám a všem Kuřačkám. Ze srdce děkuji Robertu Smolíkovi za přátelské mentorování, hecování a pochvalu ve chvílích, kdy jsem se už cítila v koncích, a to nejen během psaní mé diplomové práce. Chtěla bych poděkovat Lukáši Jiříčkovi, Kateřině Šedé a Tomáši Žižkovi. Další díky patří i Emilovi Rothermelovi, Borisovi Jedinákovi a Zuzaně Šklíbové za sdílenou koncentraci během karanténních psacích seancí. Michaele Homolové za občasně konzultace po telefonu a taky za všechno ostatní. Moc děkuji Emilovi, že mi byl velkou oporou.

A na závěr bych chtěla poděkovat mojí rodině za to, že mě vždy ve všem podporovali.

Abstrakt

V této diplomové práci chci zkoumat, zda jednorázové intervence do míst mimo Prahu, nebo jiná velkoměsta, mohou zanechat alespoň minimální stopu v krajině. Jestli může návštěva někoho zvenčí a prozkoumání místa z jiného úhlu pohledu, tedy z pozice někoho, kdo v daném místě nežije, dát místním impuls k výměnnému obchodu - k jakémukoliv způsobu podílení se na uskutečnění dané intervence. V závěru by mělo dojít k nalezení motivace, se kterou obyvatelé krajiny mimo metropole vstupují do spolupráce s umělci a umělkyněmi.

Abstract

In this thesis i will research whether one time artistic interventions in places outside of Prague and other big cities will leave traces within the landscape. Can a visit by someone from outside, who looks at the place from a different angle, motivate the locals to participate and give impulses for long lasting changes? In the end I will try to define the motivation for people outside of the metropolis to take part in such interventions.

Úvod	9
Momenty	14
Dotazník	25
Buzny a kuřačky	26
2016 - Lipka - Pevní jako ti stromy	31
2017 - Lipka - Kmen Lipecký	43
2018 - obec Tuhaň u Stružince, Český ráj - Kejtí Tuhaňské	62
2019 - Poříčí nad Sázavou - Tady stávaly Topoly	73
Dotazníky vyplněné umělci a umělkyněmi	84
Trilogie Morava, krásná zem (2015 - 2019)	85
Něco za něco (2019)	91
KLADNO+--ZÁPORNŮ, industriální safari (2005)	97
Závěr	101
Seznam použité literatury	104

Úvod

S naší letní zážitkovou skupinou *Buzny a kuřačky*, která se soustředí na tvorbu jednorázových divadelních inscenací v menších obcích České republiky, kde materiálem pro tvorbu výsledného tvaru je především s lidová slovesnost a dané místo samotné, už čtyři léta za sebou jezdíme do menších vesnic, kde zhruba za týden vytvoříme divadelní událost, na které se podílíme my a pokoušíme se do její tvorby zapojit i místní obyvatele. Prozatím v zapojování místních nejsme řekla bych tolik odvážní, ale věřím, že s přibývajícímí ročníky budeme motivace schopnější. Většinou to praktikujeme tak, že týden strávíme na daném místě, kde ohledáváme terén, provádíme výzkum, seznamujeme se s místními, děláme s nimi pamětnické rozhovory a tak nějak se je drobně snažíme zapojit do příprav, aby byli součástí toho, co se bude dít. Poté proběhne premiéra a zároveň derniéra představení přichystaného speciálně pro onu obec (více v kapitole *Buzny a kuřačky*).

Jedna z událostí, kterou jsme pořádali tentokrát v obci Tuhaň, Stružinec v Českém ráji, kde má moje rodina chalupu, začínala průvodem na vrchní návsi, průvod procházel mezi chaloupkami a došel k hospodě Tuhaňka, kde je dobrovolnými hasiči vystavěné atrium a kde se také odehrál zbytek programu. Někteří čekali již v atriu, někteří nedočkavě tvořili špalír průvodu, směřující do hospůdky. Během průvodu se stala pro mě výjimečná věc - u jedné z chalup, zhruba uprostřed trasy průvodu, seděla paní s pánem na židlích, na klíně pekáč s napečenými buchtami a čekali na průvod. Když je průvod míjel, popadli židle, zapojili se a paní mi vtiskla do rukou pekáč s buchtama, prý si říkala, že by se mohl hodit. V tu chvíli došlo k takzvanému výměnnému obchodu. Odtud název a zároveň otázka - jaký bývá obvyklý důvod k napečení buchet? Jak podnítit k participaci bez manipulativních prostředků? Jak se otiskává stopa do krajiny? Je možné stopu zanechat tak, aby někdo, kdo v místě přebývá dlouhodobě, měl tendenci v ní pokračovat? V této diplomové práci se pokusím na tyto otázky hledat odpovědi.

V úvodu práce nejprve vymezím pár základních pojmů, které zde budu používat, jako krajina, návštěva a stopa. Vzhledem k tomu, že mým cílem není výše popsáné jevy uchopit z hlediska sémiotického a teoretického, ale hlavně z praktického, bude

sloužit popis pojmů spíše jako legenda, sémiotické ukotvení v rámci jazyka této práce. V další kapitole *Momenty* pojmenuji heslovitě jednotlivé fáze intervencí, které mě zajímají, a popíšu jejich význam a především otázky, které v rámci daných témat vyvolávají. Poté bych chtěla podrobně zanalyzovat každou ze čtyř intervencí skupiny *Buzny a kuřačky* z hlediska jednotlivých momentů, které byly vytyčeny a popsány v předešlé kapitole. Vedle popisu naší vlastní práce postavím díla jiných českých umělců a umělkyně, která mi přijdou zajímavá ve tření, které vyvolávají a také protože na jejich příkladu lze dobře odpovědět na výše vznesené otázky. Na závěr se pokusím kladením si dalších a dalších otázek nalézt alepoň cestu směrem k nalezení důvodu k napečení buchet.

Na závěr úvodu bych ráda podotkla, že pro představu popisu práce *Buzen a kuřaček* je pro mě důležité zařadit obrazovou přílohu přímo do textu popisu jednotlivých projektů. Všechny fotografie pochází ze soukromého archivu našeho souboru.

Krajina

„Krajina, to přece zná každý, proč na to jít přes definici? Svět je všechno a krajina je kousek světa, ale o hodně větší, než my. Krajina je velká a heterogenní, a žádný její popis proto neobstojí: ty speciální jsou neúplné zlomky, ty obecné lžou. Krajina je velká heterogenní soustava? Krajina je? Krajina? Samá lež!“¹

Pokud v této práci používám slovo krajina, mám na mysli především prostor se vším hmotným i nehmotným co obsahuje. Přírodu, architekturu, náboženská místa, místa ověčená pověstmi, zvířata, lidi, zvyky, historii, atmosféru, ovzduší, vodní toky. Opravdu vše, co můžeme vidět, cítit a v místě zažít.

Návštěva

„Všichni umělci jsou stejní. Sní o tom, že udělají něco více společenského, více kolaborativního a více opravdového, než je umění.“

Dan Graham²

Když mluvím o návštěvě mám na mysli uměleckou intervenci do prostoru, kde za normálních okolností konkrétní umělci a umělkyně nepřebývají a netvoří, jednoduše řečeno, není to jejich domovský prostor pro tvorbu. Může se jednat o intervenci jakéhokoliv druhu a formy (site - specific, performance, natáčení filmu o daném místě, výtvarná instalace, happening, kočovné divadlo...), ale důležitý je pro mě v této práci aspekt jednorázovosti a tvůrčího pohledu zvenčí. Projekty, o kterých zde padne řeč, spojuje také jejich otevřený koncept a poetika založená na procesualitě a otevřeném díle.

Intervence čili návštěvy se vždy tematicky a formálně snaží vycházet z dané krajiny a možností, které jim nabízí. Každá z nich se bezpochyby dotýká fenoménu umění spolupráce, či vztahové estetiky. Bude řeč o Kateřině Šedé, která do tohoto odvětví jistě patří, protože lidské vztahy ve své práci tematizuje, mluvit budu i o Tomáši Žižkovi, který velmi pečlivě promýšlí, které konkrétní subjekty či objekty, jež jsou již

¹ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str. 14

² BISHOP, Claire. *Artificial hells: participatory art and the politics of spectatorship*. London: Verso, 2012. ISBN 978-1-84467-690-3. str. 1

součástí krajiny, do procesu tvorby zapojit. Dokumentární trilogie Morava, krásná zem, jež v mé práci rovněž popisují, by nebyl dokumentem o zemi, kdyby z ní vyjmul lidi, kteří v ní žijí. Dalo by se říct, že společným prvkem návštěv, které zde zmiňuji, je pokoušení se o spolupráci s místními v hostitelské krajině.

Návštěvy mají v mé diplomové práci tyto společné atributy:

- tvůrcem je někdo, kdo vchází mimo svůj tvůrčí rajon, mimo svoji domovskou scénu - *návštěvník*
- primárním příjemcem je někdo, kdo v místě přebývá - *hostitel*
- na počátku tvorby není stanoven pevný koncept
- návštěva v sobě zahrnuje průzkum krajiny a počítá s ní jako s hlavním zdrojem pro svůj obsah
- vždy se tvůrci a tvůrkyně během návštěvy pokouší o zapojení místních do přípravy tvaru, který je vrcholem návštěvy
- po návštěvě opustí tvůrci krajinu bez plánu se do ní vrátit

„Pomalů; když na to myslíme, jako bychom chtěli být co nejdřív za tím, v rovnováze trvalého vztahu ke krajině, překonat ty nesmělé počátky, nesetrvat v nich. Ale všimněte si, oni jsou takoví, kdo právě v nich rádi trvají, vandráci, bezdomovci, toulaví psi. Ti na neustálé hraně trpného uvržení a aktivního rozvrhu, který už může tomu uvržení čelit: ale právě že jen může. V neochotě dovést věc do konců je jejich druh stálosti a teď je v ní i dobrý příklad pro nás: Kdykoliv vidí, že jim kyne naděje na stále slušné bydlo, jdou. Jen ať je každá láska jepičí a planá! Nebo co by byl jinak ten rozhodující důvod nebo příčina?“³

Stopa

Stopou mám na mysli jakýkoliv náznak toho, že se v minulosti blízké, nebo daleké, v místě něco událo. Ať ten náznak je hmotný, nehmotný, viditelný, nebo očím skrytý. Zůstal tu viset plakát? Pamatují si lidé na mě? Ponechali si lidé v krajině výtvarnou

³ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech* / Jiří Sádlo. 2019. ISBN 9788090631151. str. 20

instalaci, která vznikla během intervence, jako takovou upomínku na onu událost?
Rozhodli se událost přeměnit v nějaký pravidelný zvyk?

Momenty

- fáze č. 1 - Místo
- fáze č. 2 - Impuls k návštěvě
- fáze č. 3 - Koncept
- fáze č. 4 - Splynutí s krajinou
- fáze č. 5 - Umění spolupráce
- fáze č. 6 - Důležité momenty
- fáze č. 7 - Afterparty
- fáze č. 8 - Stopa v krajině

V knize *Happening: Mezi záměrem a hrou* se jedna z autorek - Alena Rybníčková rozhodla popisovat jednotlivé politické happeniny na základě momentů, kterými prochází jejich tvůrčí proces. „*K označení a vymezení dalších jednotlivých aspektů happeningu jsem došla poté, co jsem začala akce rozkládat na prvočinitele. Hledala jsem takové prvky, které jsou pro existenci happeningu zásadní. Jejich celkové pojmenování jsem nazvala **Momenty**. Je totiž nutné zachytit jejich fungování v čase, nejen to, jak se vzájemně prolínají a podmiňují, ale i kdy který moment happeningu přispěje k souhře s ostatními. Nepovažuji za tak důležité, zda jsou v akci momenty všechny a po celou dobu, ale zda a jak jsou mezi sebou sladěné - a je nutné, aby byli v souhře i lidé, kteří je vytvářejí.*“⁴ Rybníčková tyto momenty vyzvedává a zkoumá za účelem vyznění politických happeningů ve veřejném prostoru, tedy v momentu, kdy je původní záměr a obsah konfrontován s veřejným prostorem a úměrně situaci se daný obsah přetváří, vyznívá, nebo nevyznívá. Inspirovala jsem se tímto způsobem analýzy na jednotlivé komponenty celého tvůrčího procesu intervencí, nikoliv však z hlediska vyznění obsahu, nýbrž z hlediska **vstupu, přebývání** a následného **opuštění** krajiny. To, co je pro mě z jednotlivých fází procesu zásadní je **komunikace s krajinou** a vším, co obsahuje a následně zanechané **stopy** po opuštění.

Nyní jednotlivé fáze vstupu a výstupu do krajiny popíšu podrobněji.

⁴ RYBNÍČKOVÁ, Alena, Radek CHLUP, Martin PEHAL a Evelyne KOUBKOVÁ. *Happening: mezi záměrem a hrou*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2015. ISBN 978-80-7331-377-7. str. 41

MÍSTO aneb počáteční intenzita nasycení

„Každá věc má svoji pohádku“⁵

Počáteční stav krajiny, odtržené od naší fyzické přítomnosti v ní, je důležité zmínit a zaznamenat pro porovnání, zda se v krajině něco z naší návštěvy otisklo, nebo ne - tuto fázi návštěvy zde vyzdvihují především pro srovnání s fází konečnou. Před tím, než se s krajinou konfrontujeme napřímo, tváří v tvář, nemáme v podstatě možnost její vlastnosti podrobněji vyzjistit.

Na samém počátku přebývání v daném místě musíme řádně nastražit všechny smysly, abychom si všímali důležitých faktorů, které jsou podstatné jak prakticky pro tvorbu výsledného díla, tak i pro doplnění obsahu a znalosti místa.

Například: Kolik zde žije obyvatel? Kolik jich zde žije a kolik sem jezdí jen na víkendy? Jak daleko je nejbližší velké město? Je v místě hospoda? Náves? Jak často se lidé scházejí? Drbe se tu? Čím se tady lidé živí, čím se živilo dříve? Je tu nějaká místní kapela? Chová zde někdo koně? Žil tu někdo slavný? Žije poblíž někdo slavný? Mají sbor dobrovolných hasičů? Je tam dálnice? Je tam silnice? Les? Památný strom?.....

Zde přikládám k nahlédnutí text, který vznikl během čtvrtého ročníku letních výjezdů Buzen a kuřaček *Tady stávaly Topoly* uskutečněného v Poříčí nad Sázavou. Je to koláž historek odposlechnutých od místních, přepsaných z kronik, literatury a rozhovorů . Myslím, že tento text alespoň částečně zobrazuje podobu krajiny tak, jak jsme ji my byli schopni nahlédnout během jednoho týdne stráveného v Poříčí.

Josífek Topol byl loni strašně nemocnej, s doktorama nespolupracoval, chtěl umřít. Von chtěl vždycky chovat holuby, ale Anežka o tom nechtěla ani slyšet. Holuby jsou k ničemu. Když už byl Josífek v mdlobách, bratranec mu přinesl pytlík a z toho pytlíku vyletěla hnědá holubička. Křídly rozmávala mlhu kolem něj a Josífek se uzdravil. Tady hospoda není a to je dobře to by dělalo jenom problémy tady to je křížovatka tady se sjíždějí dělníci na voběd. Taky tanky tady jezděj kolony kolem

⁵ ANDERSEN, H. Ch., Bezová matička, [orig. 1850] in SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech* / Jiří Sádlo. 2019. ISBN 9788090631151. str. 17

kostela. Vojáci rozstříleli kino. Poraněný, zmrzačený zajatci. Skopčáci Rusáci to je stejný. Rusáci to byli hodný dědíkove. Tábořili u řeky. Během chvilky se proměnili v šelmy, když lovili mladýho Vlasovce. Ted' jsou v hospodě Vietnamci, kluci je ucej točit pivo. Když šel Franz Josef po nově postavenym mostě, dělali mu místní špalír, aby nebylo vidět, že ještě není hotový zábradlí. Němci nutili paní doktorku Weisbergerovou hrát s ochotníkama politický agitky. Její mužskej byl Žid, ale do koncentráku nešel. Jedinej doktor široko daleko, rozumíš. Na hřbitově u svatýho Havla leží matka S. K Neumanna. Minule tady byl Hašek, Longen a Sauer. Chlastali u Plachejch a nad ránem stáli v brambořišti. Sauer řval: Bože, to je krásný salát! Longen odpověděl: Vole, to jsou brambory. Sauer opáčil: Dyt' jo, já myslím bramborový salát, já už ho vidím dopředu. Minulej tejden přejel mezi Čerčanama a Benešovem vlak chlapa. Černejch posbírali kusy a poskaládali do rakve, jenom hlavu ne a ne najít. Našli jí až druhej den v psí boudě vedle ve vesnici. Tank sjel z mostu do řeky. A co vylovili? Kostry akorát. Pět koster bylo v tom tanku, čtyři tankisti a ženská. Která děvka to k nim vlezla, k Rusákům tehdá? Z Poříčí byla.⁶

IMPULS K NÁVŠTĚVĚ - “Nechcete k nám jet něco udělat?”

„Díky tomu, že se potkáváme

My debilové,

Tak všechno se vším souvisí.“⁷

Této fázi není důležité zdlouhavě věnovat velkou pozornost, protože se alespoň z mé zkušenosti často jedná o náhodu, nebo osudové konstelace setkávání, ale je důležitá pro kontext toho, z jaké pozice do krajiny vstupuju.

Jsem ten/ta, koho někdo ponouknul? Jsem umělec/umělkyně a jedu udělat něco na zakázku, protože si mě někdo objednal? Zajímá mě krajina z vlastní vůle? Mám tady prarodiče? Jedu na průzkum? Dělam vysokoškolskou práci? „... nechceme někam jet a něco někde jen tak udělat?“

⁶ NOVÁKOVÁ, Marie. ze scénáře k divadelnímu průvodu *Tady stávaly Topoly*, premiéra [Poříčí nad Sázavou 2019]

⁷ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str. 14

KONCEPT aneb kňouráníčko na papírek

„Ani se nedá říct, k čemu je to přístup, protože ani tohle zatím nevíme. Startovní post je nediferencovaná uvrženost v komplexitu (nic nejde rozeznat a abstrahovat) a zároveň v jednoduchost spočívající v totalitě šoku.“⁸

Zajímá mě, zda umělec/umělkyně vchází do krajiny s nějakou předpřipravenou myšlenkou. Přijíždí do krajiny s arzenálem témat, materiálů a obrazů, nebo snad i s hotovým konceptem? Vchází s prázdnýma rukama a čeká na to, co k němu nebo k ní začne promlouvat? Má problematiku, nebo téma navštěvovaného místa pojmenované dopředu a před návštěvou vytvoří koncept, který tam poté jede zasadit do správných lokací, nebo na téma čeká, až k němu/ní přijde v místě samo?

Může existovat samozřejmě zlatá střední cesta, kdy si tvůrce/tvůrkyně připraví kostru, ale je připraven/a nechat ji na místě spontánně rozvinout.

Samotná přeměna, tedy jak moc se předpřipravený materiál poté adaptuje na krajinu ve fyzické konfrontaci, mě zajímá hned v další fázi.

Z mé zkušenosti zasazování předpřipraveného materiálu ex post většinou nedopadne tak, jak si představujeme. Neexistuje bezčasí, v kterém by umělci přišli mapovat terén, kam potřebují zasadit své dílo podle předem stanoveného kňouráníčka na papírek.

„Kdyby šlo o dějiny, bude to výchozí zjištění, že dějiny najednou přestaly být jen tak někdy a někde a nějak, třeba v knihách nebo na výletě na hrad, ale že teď jsou všude kolem, že je právě žiju, jsem jejich součástíkou a produktem a patřím do nich, a nemohu se jich žádnou mocí zbavit a vyčlenit se vně. A uvidět je a udělat si v nich pořádek.“⁹

⁸ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str. 14

⁹ tamtéž str. 15

SPLÝVÁNÍ S KRAJINOU - Špehuj!

„Ta vrženost může být drsná a teprve pak se vše vyvrbí. Na začátku je konflikt s cizotou, a pak bod obratu a postupná asimilace.“¹⁰

„Uvržen v onu nediferencovanou krajinu najdu napřed sám sebe, a obracím se k okolí“¹¹

Většinou ve fyzické konfrontaci s krajinou zjišťujeme, že vše, co jsme si naplánovali a promysleli, bude docela jinak. Materiály, které jsme načítali, už zde nedávají vůbec smysl. Lidé, kteří zde žili, už zde nežijí. Ten les už je vykácený... Vždycky přijde nějaký háček, čára přes rozpočet. Tyto čáry přes rozpočet pak ve výsledku můžou být výbornou příležitostí k tomu, nechat se unášet někam dál, úplně jinam, než jsme původně zamýšleli. V této fázi mě zajímá jak moc se původní představa adaptovala na realitu.

Je zde samozřejmě možnost si realitu absolutně nepřipustit, dělat, jakože krajina v té podobě, ve které se právě nachází, neexistuje a můžu dělat, že se nacházím v místě, které vypadá přesně tak, jak já chci. Pokud ale člověk není takovým ignorantem, nabízí se nám spousta možností a sice vzít do hry to, co se mi nabízí. Nechám ve výsledném tvaru promlouvat přítomný moment, ne jen odříkávání zápisů z kroniky a promítání dobových dokumentů. Na detail z tisku, nebo kroniky se přeptám místních a pracuji s ním v podobě, ve které mi to převyprávěli oni. A nebo mohu vzít od každého trochu, tedy zkombinuji moment přítomný s momentem zakonzervovaným.

„Začínáme svá cvičení na téma seznamování se s prostorem tím, že zkusíme prostor vymezit. Vymezit prostor znamená: dovolit mu promluvit. Čili spatřit prostor, prozkoumat jej, ale ne jako nástroj, s nímž chci něco podniknout, nýbrž tak, abychom dělali to, k čemu náš prostor pobízí.“¹²

¹⁰ tamtéž str. 19

¹¹ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str. 17

¹² BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelní reforma?*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění Brno. 1993. ISBN 80-7008-037.X str. 107

Je mnoho způsobů, jak asimilovat s krajinou. Denisa Václavová a Tomáš Žižka ve své publikaci *Site specific* mluví o dvou možnostech, jak se ocitnout v prostoru a jak s ním zacházet. První je se v něm *pohybovat* a nebo se v něm *nehybně zdržovat*. Předpokladem pro obě kvality existence v prostoru je orientace, kterou docílíme našimi smysly. Prostor mohu slyšet, vidět, ohmatat, ochutnat, cítit. Jak se nám jeví krajina když se do ní zaposlouchám a nebo když si uši zacpu?¹³

Kateřina Šedá zase definuje svoji práci jako propojování lidí skrze to, co je rozděluje. Je nutné vyzorovat jisté pnutí mezi místními obyvateli, tematizovat ho a vymyslet způsob, jak jej sdílet. K tomu je nezbytně nutné pozorování. Šedá (v kontextu projektu *Nic tam není*¹⁴) mluví o poznávání krajiny očima naivního dítěte, které prozkoumává prostor. Mluví o systému krajiny jako o společenské hře, jejíž pravidla nikdo nezná, ale všichni je dodržují. Toto dětské prozkoumávání prostoru má několik fází: 1. *Společenská hra* 2. *Špehuj!* 3. *Normálnost není vidět* 4. *Fronta (umožňuje nejvíce přiblížit se cizímu člověku)* a 5. *Nic tam není*¹⁵.

UMĚNÍ SPOLUPRÁCE aneb výměnný obchod

„...prostor mezi umělcem a divákem je vyplněn ne materiálním objektem jako prostředníkem a nositelem informace, nýbrž přímo živým vztahem, který je bezprostředním předmětem umělcovy tvůrčí strategie.“¹⁶

A: Ahoj mám nápad, nechceš ho se mnou jít zrealizovat?

¹³ VÁCLAVOVÁ, Denisa a Tomáš ŽIŽKA, DVOŘÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3. str. 41-42

¹⁴ „...společenská hra *Nic tam není*, do které jsem zapojila všechny občany moravské obce Ponětovice. Z dotazníků, které jsem obyvatelům obce rozdala, vyplynulo, že všechny rodiny tráví soboty na venkově odobně. Druhým mým zjištěním bylo, že lidé na vesnici žijí s pocitem určité skepse: *myslí si, že všechno podstatné se odehrává ve městech (o své vesnici říkají „nic tady není“)*. Dala jsem si tedy úkol *normálnost ukázat*. Sestavila jsem podle odpovědí z dotazníků *REŽIM DNE – závazný program pro sobotu 24. května 2003* a všechny obyvatele obce jsem se pokusila přesvědčit, aby program dodrželi. A tak občané současně vstávali, šli na nákup (všichni nakoupili za symbolické dotované ceny totéž), dále zametali chodník, obědvali rajskou omáčku s knedlíkem, sešli se na pivo a večer všichni naráz zhasli. Díky jednoduché hře se mi podařilo lidem ukázat, že i v malé obci se může něco velkého díť: *stačí jen dělat věci společně.*“ in ŠEDÁ, Kateřina. popis projektu *Nic tam není* [online]. 2003, [cit. 12. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.katerinaseda.cz/>>

¹⁵ ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4. str. 221

¹⁶ tamtéž str. 126

B: No a kdo jsi, nebo jako... Kdo tě poslal?

A: Nikdo mě neposlal. To napadlo mě a já jsem si říkala, že řeknu tobě, jestli mi s tím nechceš pomoci.

B: A co z toho budu mít?

A: No, budeš se na tom podílet. A budou z toho mít ostatní lidi v okolí radost a ve výsledku i ty.

B: A co z toho jako budeš mít ty?

A: Radost.

B: Jo jasně... Určitě...

V této fázi mě zajímá, jakým způsobem vyzývám někoho ke spolupráci. Abychom nemluvili v tak obecných rovinách zkonkretizujme si toho, koho přizívám ke spolupráci jako osobu, která žije v místě, kam je prováděna intervence.

V Českém kontextu je občas výzva ke spolupráci složitá. Z mého pohledu člověka, narozeného v devadesátých letech mám pocit, že v Čechách panuje domněnka, že nikdo nedělá nic jen tak, „něco tím sleduje“. Kateřina Šedá v jednom z rozhovorů pro Český rozhlas zmiňuje zkušenosti z projektu *Nic tam není*: „*V Nic tam není jsem měla dlouhou dobu pocit, že ti lidi jsou negativně naladěni a spíš měli pocit, že je chci potrestat. Oni říkali: No a proč zrovna my jsme vybraní?... měli pocit, že je to komunistická hra, že je to akce Z...*“¹⁷

Myšlenkami se však vracím k oné pozici, ze které přicházím někoho vyzvat ke spolupráci. Kdo vlastně je ten, kdo sem přijel dělat nám zábavu a do něčeho nás zapojovat?

My umělci máme tendenci jezdit, poučení z vysokých škol, které se nachází v metropolích, na venkov a ukazovat tomu „obyčejnému lidu“, jak by mohl žít. Taky mě občas tyto myšlenky napadají. „Jasně! pojďme jezdit do menších měst! Hrát pro ně divadlo a kultivovat je, učit je mezi sebou mluvit! Ukazovat jim, jak je kreativita důležitá a život obohacující.“ Co to je za formu kázání a misionářství? Občas, když si

¹⁷ Rozhlasový rozhovor *Bourání s Kateřinou Šedou* [online]. 2011. [cit. 14. 4. 2020] dostupný z <<https://wave.rozhlas.cz>> minuta: 26:15, moderuje Adam Gebrian

pohrávám s myšlenkami, kdo já vlastně jsem, že někomu jako umělkyně „nastavuji zrcadlo“, jak se tak s oblibou říká, naštvu se, že to nemá smysl a pomyslím na to, že já vůbec nemám komu co něco ukazovat, na něco poukazovat! Napadá mě reference na *white saviour complex*¹⁸ a uvažuji o zavedení vlastního, na nás aplikovaného termínu *metropolitan saviour komplex*.

Kdo jsem já jako tvůrkyně? Z jaké pozice přistupuji ke spolutvůrcům?

Kateřina Šedá v rámci svého projektu UNES-CO¹⁹ doslova zaměstnala performery a performerky, aby v ulicích Českého Krumlova „vytvářeli normální život“. Těmto lidem, kteří se projektu účastnili (většinou to nebyli obyvatelé Českého Krumlova), platila mzdu za „normální život“ v ulicích. V kontextu projektů Šedé pozorujeme různé způsoby přesvědčování potenciálních účastníků. Ať už je to během projektu *Zrcadlový vrch*²⁰, kdy v rámci rodinné poznávací soutěže získala vítězná rodina

¹⁸ Výraz *bílý spasitel*, který se někdy kombinuje se *spasitelským komplexem*, aby vznikl *komplex bílého spasitele*, označuje bělocha, který se snaží pomáhat lidem nebílé pleti, přičemž v některých kontextech je tato pomoc vnímána jako vypočítavá. Tento výraz je nejintimněji spojen s Afrikou, ale i některé postavy ve filmu a televizi jsou kritizovány jako *bílí spasitelé*. volný překlad od Lana Mikysky in *White saviour complex* [online]. 2020, [cit. 17. 4. 2020]. Dostupný z <<https://en.wikipedia.org/>>

¹⁹ Český Krumlov je stejně jako Benátky zapsaný na seznamu světového dědictví UNESCO. UNESCO – kouzelné slovo, které přitahuje miliony návštěvníků a přináší mnoho pozitivního. Zároveň ale dělá z nejkrásnějších míst mrtvé skanzeny. Města s neopakovatelnou atmosférou ztrácejí to nejpodstatnější – normální život přímo v nich. Jak velký nápor turismu dokážou města vůbec unést, aby zůstala sama sebou? CO MĚSTO UNESKO? A co si z nich vlastně turisté chtějí odnášet? in ŠEDÁ, Kateřina. popis projektu UNES-CO [online]. 2019, [cit. 12. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.katerinaseda.cz/>>

²⁰ Měsíc před akcí dostala nejprve každá rodina za úkol nakreslit pohled ze svého pozemku skrz otevřené dveře či bránu na protější stranu, aniž by jiná rodina kresbu viděla. Všechny obrázky, bez uvedení autorů, se potom objevily v soutěžní knize, kterou v den akce zapojené rodiny obdržely. Úkol zněl jednoduše, ale byl velmi složitý: najdete během jednoho dne všechna místa, odkud byly jednotlivé obrázky nakresleny, a vždy zaznamenejte adresu autora. Takový úkol sliboval, že si místní lidé pořádně prohlédnou (a tím i poznají) nejen své okolí, ale i sebe navzájem. in ŠEDÁ, Kateřina. popis projektu *Tűkőrhegy, Zrcadlový vrch* [online]. 2010, [cit. 12. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.katerinaseda.cz/>>

čtrnáctidenní zájezd na Floridu, nebo *Největší československé rande*²¹, kdy slibuje účastníkům, že se seznámí?

Je toto onen výměnný obchod o který se nám jedná? Jak to udělat, aby výměnný obchod neprobíhal jako uplácení?

Toto je rozhodně nejcitlivější fáze ze všech, protože nabízí tolik otázek. Pokud se podívám na intervence typu, které se tu snažím popsat, vidím, jak jednoduché je přešlápnout trochu vedle a působit manipulativně. Vzhledem k tomu, že žádná krajina není jak ta druhá, zřejmě tu nemůže být nalezen žádný jednotný systém „vyzvání ke spolupráci“. Mohu se alespoň pokusit různé způsoby katalogizovat.

DŮLEŽITÉ MOMENTY aneb zpráva o tom, že to má smysl

Je fáze, kterou nelze jinak než pojmut velmi subjektivně. Posledních pár let se živím jako herečka na pražské divadelní scéně a i když mám své povolání ráda, pociťuji to co asi každý, kdo se živí živým uměním, chybí mi vize nějakého reálného, hmotného výstupu mojí tvrdé práce. Když odehraju představení, nejsem svědkem toho, jak se někomu zlepšila nálada, jak se někdo naštvál, jestli si někdo kvůli tomu koupí knihu, nebo půjde navštívit babičku, kterou už dlouho neviděl a inscenace ho k tomu ponoukla. K těmto výstupům ve většině případů nemám přístup. Z tohoto faktu mě často přepadá frustrace.

Proto bych ráda zaznamenala momenty, které mě a umělce a umělkyně, které zde budu zmiňovat, ženou kupředu, dodávají energii a podávají zprávu o tom, že to má smysl.

²¹ V rámci festivalu RE:PUBLIKA jsem na brněnském výstavišti uspořádala Největší československé rande, ve kterém jsem se snažila seznámit 1918 žen a mužů. Ty jsem podle původního plánu hledala nejdřív na internetových seznamkách, ale později jsem otevřela možnost i těm, kteří se chtěli přihlásit sami. Akce nebyla koncipovaná jako ryze partnerská seznamka, naši účastníci nehledali pouze partnera, ale taky kamaráda nebo kamarádku pro společné aktivity. Právě tato skutečnost mě motivovala k rozhodnutí účastníky nerozdělovat do věkových kategorií, protože řada přihlášených si nepřála uvádět věk ani být zařazena do své kategorie. Seznamka EX:PO tak nebyla omezena věkem, sexuální orientací ani typem hledaného vztahu. *in in* ŠEDÁ, Kateřina. popis projektu *NEJVĚTŠÍ ČESKOSLOVENSKÉ RANDE* [online]. 2018, [cit. 12. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.katerinaseda.cz/>>

AFTERPARTY - zpěvy a opečené buřty

Tato fáze se neprojevuje u každé z analyzovaných intervencí, ale z mé zkušenosti ty nejdůležitější situace nastávají v zápětí po vyvrcholení návštěvy - povídání u ohně po skončení divadla, setkání sousedů po dlouhé době, děkovný dopis od někoho ze zúčastněných,... V těchto momentech nastává završení otisknutí stopy.

Nastává potenciální moment ke sblížení se s lidmi, kteří v místě skutečně přebývají.

STOPA V KRAJINĚ aneb vůně po napečených buchtách

„...Každý zásah [do krajiny] vždycky vypadá drsně, ale časem se leccos vsákne a smíří, a co se zdá jako příliš křehká stabilita, může se ukázat jako trvanlivý odolný systém.“²²

Pokud mluvíme o komunitním umění, skrývá se za ním spíše vytrvalá a kontinuální práce spojená často s přímou existencí v daném místě. Můj kamarád Adam Krátký, který se komunitnímu umění věnuje již několik let se sdružením Roztoč a v kontextu toho psal svoji magisterskou diplomovou práci s názvem *Divadlo jako cesta ke komunitě*, mi na můj email ohledně konzultace mé diplomové práce na téma otiskávání stopy na základě jednorázových intervencí do krajiny napsal: „... ad budovatelé jednorázoví - dle mé zkušenosti k vybudování komunity je třeba hodně času a kontinuita. Roli umělců, kteří někam dojedou vnímám spíš k tomu, že podpoří již fungující komunitu novou inspirací anebo nabídnou začínající komunitě nějaké zkušenosti, typy, technologii atd. Vždy ale musí někdo působit lokálně, aby to někam pokračovalo. Druhá možnost je, že poukážou na zajímavé místo, téma apod., které dané komunitě ukážou. ...“

Jenomže mě zajímá právě ten jednorázový zásah a zda může vytvořit stopu. Stopu jakéhokoliv charakteru. Jednorázový, kdy vstupujeme do komunity, kam na počátku nepatříme.

Miwon Kwon, korejská kurátorka a kunsthistorička v souvislosti s výstavou *Kultura v akci*, zabývající se komunitním a participačním uměním vymezila 4 modelové druhy komunit:

²² SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str. 41

1. **komunita mystické jednoty** (téma, které se týká širší skupiny - ženy, které byly obětí násilí, muži, kteří byli obětí násilí, matky, queer komunita,...)
2. **usazená komunita** (sited) jedná se o společenství existující už před zahájením uměleckého projektu - mají stabilní identitu ve smyslu zakotvenosti v nějakém prostředí, nastavených způsobů fungování a sdíleného vědomí o smyslu své existence
3. **vynalezené komunity** (komunity dočasné) jejichž životnost zásadně nepřesahuje dobu trvání projektu
4. **trvale udržitelné** komunita, která má společný cíl, za který bojuje a je to boj na delší trať (AIDS, lepší město, změna účelu prázdného objektu/budovy...) ²³

Usazená komunita je ta, do které vstupujeme jako nováčci, jako návštěvníci.

Kdybychom se jeli podívat na místo, kde jsme před nějakým časem vytvořili intervenci, objevíme tam něco? Něco co tam zbylo?

Vylepené plakáty, instalace, pamatují si lidé na to? Je ten pán stále našťvaný, že jsme ho vzbudili, když jsme se chtěli na něco zeptat? Jsou lidé našťvaní, že jim někdo narušil jejich klid a stereotyp? Mají z toho do teď radost? Udělali z toho pravidelnou tradici? Vydává se tam časopis?...

Zůstalo v dané krajině něco z jiného pohledu, který do ní daný umělec nebo umělkyně přivezli?

Krajina je v neustálém pohybu, její přeměna často zahladí mnoho stop, které do ní chtěly být otisknuty, prostě zmizí a zarostou břečťanem časů a momentů, které jsou v nějakou chvíli hlasitější, větší a expanzivnější. Někdy je krajina odolným systémem, nenechá jen tak svůj pohyb, nebo směr přeměnit nějakým směšným pokusem zvnějšku její chod změnit. Někdy naopak je poddajná a stačí jen to, že do panoramatu odložím drobný objekt, nebo vykonám čin a ten v krajině zůstane zaznamenan. Zůstane? A v jaké podobě? A má z toho ta krajina vůbec rozum a dává jí to zpětně smysl?

²³ KWON, Miwon. One place after another: site-specific art and locational identity. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts. 2002, s. 118-137 in ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4. str. 50

Dotazník

Na základě vytyčení a pojmenování těchto fází jednorázových intervencí, neboli návštěv do krajiny, jsem sestavila dotazník, který jsem pak poslala umělcům a umělkyním. Zároveň jsem se rozhodla ho využít i v popisu práce Buzen a kuřaček a odpovědět si na vlastní otázky.

Dotazník zasláný jednotlivým umělcům a umělkyním

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?
2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?
3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?
4. Jaký byl záměr návštěvy?
5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru?
6. Jakým způsobem pracujete s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)
7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?
8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?
9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?
10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?
11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi, aby se podíleli na vašem projektu?

Buzny a kuřačky

Buzny a kuřačky je umělecká skupina, která se skládá z absolventů a absolventek DAMU (Zuzana Burianová, Marie Nováková, Marek Mikulášek, Vít Roleček, Kateřina Císařová, Martina Šindelářová). Tato skupina v rámci své činnosti vyjíždí každé léto do menších českých obcí a pořádá site-specific divadelní události, které vychází z krajinných dispozic daného místa.

Tomáš Žížka na přednáškách o site specific hned na úvod podotkl: „když chcete něco takhle dělat, tak nejdůležitější je na to mít dobrou partu a pak taky zapojit v daném místě sbor dobrovolných hasičů“²⁴

(zleva) **Zuzana Burianová**

absolventka KČD DAMU obor režie, v současné době divadelní a rozhlasová režisérka na volné noze, zakladatelka divadelního souboru *Co čumíš?* a kmenová režisérka souboru *Body voice band*

Marie Nováková

absolventka KČD DAMU obor dramaturgie, v současné době dramaturgyně a zakladatelka souboru *Tygr v tísní*, dramaturgyně Studia Švandova divadla a

²⁴ Poznámky z osobního sešitu K. Císařové z přednášek o site - specific s Tomášem Žížkou

dramaturgyně na volné noze

Marek Mikulášek

absolvent KČD DAMU obor herectví, v současné době herec divadla J. K. Tyla v Plzni, člen souboru *Bod voice band*

Vít Roleček

absolvent KČD DAMU obor herectví, v současné době herec Moravskoslezského národního divadla

Kateřina Císařová

studentka KALD DAMU obor herectví, v současné době herečka Divadla Na Zábradlí

Martina Šindelářová

studentka KČD DAMU obor herectví, v současné době herečka na volné noze a zaměstnankyně České pošty

Každý z nás má zdánlivě svoji funkci danou tím, na co se konkrétně ve svém profesním životě specializuje. To je však mýlka. Naše pracovní role během procesu intervence jsou rozděleny velmi nahodile, podle toho, co je zrovna potřeba. Následně se pokusím krátce popsat, jak zhruba vypadá tvůrčí týden Buzen a kuřaček. Omluvte prosím doslovnost vět a neformální jazyk, ale mám pocit, že to, jakým způsobem pracujeme my, by bylo zbytečné ověřovat nějakými sofistickovanými analytickými popisy „vyjíměčného uměleckého tvůrčího procesu“. Často mi náš tvůrčí proces připomíná spíše přípravu výstupu ze semináře na amatérském divadelním festivalu, jichž se většina členů a členek naší skupiny mnohokrát zúčastnila.

Když přijedeme na místo, vybalíme si a vydáme se na procházku do vsi na průzkum krajiny. První večer rozebíráme textový a obrazový materiál, který jsme si předem připravili k prozkoumání, zpracování. Generování témat, přinášení nových zdrojů k diskuzi a strategie oslovování místních vždy vzniká v rámci společné diskuze všech členů a členek týmu.

První tři dny trávíme „slíděním“ - jak v krajině, mezi místními, tak v psaných materiálech (literatura, kroniky, periodiky, internet,...). Hledáme místa, která nás baví, hledáme příběhy těch míst (například V Tuhani, kde jsme strávili jeden ročník, jsou boží muka, kde holubici vždy upadne hlava, když to někdo zrekonstruuje), zda tu žil

nějaký známý tvůrce, nebo tvůrkyně jejichž příběh, či dílo bychom mohli zapojit do výsledného tvaru, ... Slídíme po čemkoliv, co by se nám mohlo hodit.

Když už máme během prvních několika dní materiál nasbíraný, začínáme „vyrábět výsledný tvar“. Schválně používám sloveso vyrábět a ne zkoušet, protože samotné finišování výsledného divadelního tvaru, který chceme za týden pobytu na místě předvést místním, spočívá v nákupu scénografie, výrobě scénografie a loutek, sehnání kostýmů, sehnání komponentů, které nám chybí, po vesnici, hudební složka, herecká složka, textová složka... V tuto chvíli vytvoříme seznam věcí, které jsou potřeba udělat a ty si přerozdělujeme podle toho, na co kdo stačí, na co má zrovna čas a sílu a k čemu má vlohy.

Loutky vyrábím já, protože jsem to už párkrát v životě dělala a navíc s nimi vždy hraju já. Hudbu skládá, nebo vymýšlí Marek Mikulášek, protože většinou on ve výsledném tvaru zastupuje hudební produkci. Plakáty vyrábí Marie Nováková, protože z nás umí nejlépe kreslit a malovat. Marie se také samozřejmě postará o textovou složku akce, dává dohromady scénář, vypisuje z knih a článků, přepisuje rozhovory a také je sama autorkou některých textů. Velké kulisy většinou obstarává Vít, protože má jako jediný z nás řidičský průkaz, tudíž může dojet na sběrný dvůr a zároveň má šikovné ruce, takže umí zkonstruovat nějakou objemnější scénografickou práci. Zuzana pak s námi obchází po vybraných lokacích a zastupuje především režisérskou funkci. Martina pomáhá se vším, co jí přijde pod ruku. Takto popsané rozdělení rolí je lehkou banalizací toho, jak každý z nás ve skupině funguje, protože zrovna tak jako Marie vymýšlí kostýmy a vyrábí výtvarné instalace, tak Zuzana v jednom z ročníků měla velkou hereckou úlohu a učila se hrát s loutkami. Každý dělá to, co mu zrovna přijde pod ruku...

Vzhledem k tomu, že objevování příležitostí, které obsahuje daná krajina a komunikace s místními zaberou vždy nejvíce času, samotná tvorba výsledného divadelního tvaru dostává času nejméně. Ukotvení obrazů v krajině, které jsou oživeny hereckou akcí, se zkouší a tvoří velmi spontánně a impulzivně.

První z ročníků, který jsme uskutečnili, byl brán jako jakási „tvůrčí dovolená“. Rozhodli jsme se si na sebe za týden tvorby divadelního představení neklást žádné vysoké umělecké nároky. Možnost vyjet mimo Prahu, nebýt pod dohledem kritického oka profesionální umělecké obce a neklást důraz na formální stránku divadelního

tvary jako takového, je velmi úlevná a pomáhá co nejryzeji převyprávět příběhy místním obyvatelům. Myslím si, že naše intervence, ačkoliv se jejich záměr a systém příprav rok od roku vyvíjí, v sobě stále nesou ten náš osobní záměr jet na „tvůrčí dovolenou“. Dovolit si vyrobit loutky z pet lahví, jako loutku kočky si prostě jen navléknout na ruku ponožku a vůbec vyrábět loutky jen z toho, co najdu u dědy, nebo u táty v dílně, i když nejsem scénografka, bubnovat a hrát na kytaru v pochodu a k tomu zpívat tkalcovské písně, transparenty namalovat na stará prostěradla barvou na plot, zvolit jako znak lidových pranostik ženu, která si polévá nohy mlékem, recitovat hororovou baladu a přitom tvořit atmosféru hrou na skleničku,... Zkrátka volit vždy tu nejjednodušší cestu. Všechny výše vyjmenované jevy by se daly zařadit do kategorie „největší divadelní klišé amatérských divadelních spolků“.

Zde se nabízí kritická otázka, zda máme právo zmizet z Prahy a „snížit“ umělecké komunikační způsoby na nejnižší a jednoduchou úroveň. Znamená to tedy, že k místním lidem rovnou přistupujeme jako k divákům a divačkám s ne moc vysokými uměleckými nároky? Zda by naopak nemělo toto naše „divadelní misionářství“ kultivovat vkus těch, kteří nejsou umělecky poučenějšími?

Myslím, že mohu mluvit za naši celou skupinu, že tímto způsobem jsme nad tím nikdy nepřemýšleli. Nikdy jsme záměrně nevolili „tu jednoduchou cestu“ za účelem toho, „aby to ti lidé z vesnic pochopili“. Vždy spíše vycházíme z estetiky „co dům momentálně dá“ a tudíž i „co nám čas dovolí“. Herecká práce nepodléhá dlouhodobému zpřecizňování, či dokonalému vytváření postav, které se během divadelního tvaru zjevují. Nároky na scénografii, kterou si vyrábíme sami, jsou takové, aby to jednu reprízu vydržela a aby co nejjednodušším způsobem symbolizovala to, co zrovna potřebujeme vyobrazit...

S touto dobrou partou máme za sebou už čtyři projekty během čtyř let. Každý projekt byl jiný a je zajímavé pozorovat v částech každého projektu náš vývoj, ale občas u jednotlivých fází procesu i jistou stagnaci. Myslím si však, že mohu zkonstatovat velký vývoj našeho přístupu k těmto projektům - začínali jsme výjezdy na tvůrčí dovolenou, ale rok od roku cítím, jak jsou pro nás tyto počiny důležitější a hlubší vzhledem k ožívání prostoru, krajiny a třeba i životů lidí, kteří k živé kultuře nemají pravidelný přístup.

Vzhledem ke konkrétním momentům a fázím zásahů do krajiny, které mě zajímají, si myslím že kvůli odlišnostem u každé ze čtyř našich intervencí, je důležité se věnovat každé zvlášť. V následující kapitole bych ráda popsala tedy všechny čtyři návštěvy, vývoj Buzen a kuřáček v systému práce a komunikace s místními obyvateli v daném místě a taky fakt, že intervence si nepodřídí krajinu, ale že každá krajina si podmaní danou událost.

2016 - Lipka - Pevní jako ti stromy

IMPULS

Původně jsme v létě 2016 měli namířeno na Petrkov a tam na popud Aleše Rolečka přenést poezii a život rodiny Reynkových do reálného kontextu, kde existovaly. Nicméně Petrkov byl tou dobou pod rekonstrukcí, takže jsme tam přijeli jen pozdravit Veroniku, dceru Daniela Reynka, podívat se po prostoru, kde byl stále těžký zápach kočičiny, a přesunuli jsme se o pár kilometrů dál do obce Horní Bradlo a její části Lipka.

Lipka je jen částí jiné obce a sama o sobě obsahuje 41 domů. Zhruba 60% domů zde je osídleno na stálo. Do Lipky jsme se také dostali na popud rodiny Rolečků, neboť zde má kořeny jeden z našich členů Vít Roleček, žijí zde jeho prarodiče.

Dominantou Lipky je Lipecká lípa, která je 600 let stará a obvod kmene je již 840cm²⁵

V Lipce také nalezneme starou, původně gotickou tvrz, která zde stála již ve středověku.

²⁵ U příležitosti oslav Dne stromů 20. října 2016 byla lípa vyhlášena vítězem jubilejního patnáctého ročníku celostátní ankety Strom roku 2016. Lípa zastupovala Českou republiku i v mezinárodní anketě Evropský strom roku 2017, kde skončila na 3. místě [online], [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://cs.wikipedia.org>>

Odborníci tvrdí, že stáří lípy je srovnatelné se stářím tvrze, říká se, že lípa byla vysazena ku příležitosti dokončení stavby. V 16. století koupil Lipku pan Jan Kustoš, jehož rod má zde dosud stojící hrobku nedaleko památné lípy. Za Kustoše byla tvrz rekonstruovaná v renesančním stylu, v polovině 18. století byly interiéry tvrze upraveny v barokním stylu, ze které se nám dodnes dochovala barokní štuková výzdoba.

V těchto dobách byl objekt využíván jako lovecký zámek. V 19. století bylo účelově sbouráno několik částí a zůstalo jen torzo, které se využívalo jako sýpka.

V roce 1925 koupil tvrz Jiří Liebermann, kterému byla v roce 1945 odebrána státem. Okna byla zazděna a budova sloužila po celou dobu komunismu JZD jako sklad a sýpka, čímž byl objekt značně poškozen. Po revoluci se na mžik oka vrátil zámeček do rukou Liebermannů, kteří ho hned v roce 1992 prodali. Budova tvrze během devadesátých let až do současnosti měnila majitele „jako ponožky“, jednalo se vesměs o firmy s ruským kapitálem.²⁶ Mezi místními se traduje, že jeden z nich zmizel za záhadných okolností kolem roku 1995... (Stav budovy v letech 80. a 90. je velmi zajímavý a důležitý pro vznik dalšího projektu Buzen a kuřáček, o něm více v další kapitole.)

V současné době je budova ve vlastnictví Delg Trading, s.r.o. a konkrétně v opatrovnictví pana Trpkoše, který u tvrze chová krávy na steaky. Pan Trpkoš má plány s tvrzí následující: *„Plánuje opravu celého objektu a sám říká, že to bude v delším časovém horizontu pěti až deseti let. Samotná tvrz by měla v budoucnosti sloužit nejenom jako rodinná usedlost, ale měla by být využívána i pro agroturistiku. Uvažuje i o možnosti využít prostory pro muzeum, které by navazovalo na tradice v regionu.“*²⁷

ZDROJE

Po příjezdu a prozkoumání místa jsme se rozhodli zakotvit příběh Reynkových na lipecké tvrzi a využít k tomu i starý vepřín, pokojné místo na lavičce pod lípou (o kterém místní říkají, že když se tam pomilujete v noci během úplňku, funguje to jako upevnění lásky až do smrti) a vůbec okolí těchto tří bodů, které jsou nedaleko od sebe. Kupodivu vše dávalo smysl a celý areál kolem zámku nám do příběhu zapadal. Od tématu rodiny Reynkových jsme tedy neuhnuli.

PROPAGACE

Během týdne jsme se seznamovali s krajinou. Vít nám samozřejmě byl pevným spojníkem s místními, kteří ho znali od dětství.

²⁶HLADÍKOVÁ, Šárka. Lipka u Horního Bradla - zapomenutá tvrz [online]. 2013, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<http://www.kraj.kppardubicka.cz/>>

²⁷STEHNOVÁ, Marie. Lipka. [online]. 2020, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.hornibradlo.cz/>>

S panem Trpkošem, v jehož péči je v současné době jak zámeček, starý vepřín, tak i louky všude kolem jsme se seznámili hned druhý den. Pan Trpkoš nám dovolil zkoušet a odpremiérovat náš divadelní výtvar ve výše zmíněných prostorách.

Na premiéru pan Trpkoš bohužel nedorazil.

V Lipce jsme strávili 10 dní, během kterých jsme zkoušeli. Během těchto 10 dní jsme se také seznamovali s místními a každého osobně pozvali na představení.

Tak vcelku probíhala naše propagace.

Během léta 2016 se v Čechách přemnožily lišky a všude kolovaly zvěsti o tom, že jakmile liška počůrá borůvčí, nemají se borůvky jíst, jinak můžeme jet rovnou do nemocnice nechat si vypumpovat žaludek. Takové zvěsti dorazily samozřejmě i do Lipky a všichni místní nás varovali, hlavně, ať nesbíráme borůvky, slychali jsme to i několikrát denně. Tak jsme si jeden večer udělali lívance s borůvkami a s tvarohem. Jiného večera jsme se propili až do rána a když už bylo světlo, všimli jsme si, že na zahrádce našemu rannímu rozhovoru naslouchá právě jedna z těch přemnožených lišek - mýtus se zhmotnil. Liška se pak stala ústředním motivem našich plakátů, toto téma rezonovalo chalupami. Ručně kreslené plakáty jsme rozlepili po vsi. Stálo na nich, že sraz je na návsi, odkud se dojde pod starou lípu.

FINANCE

Jeli jsme v podstatě na dovolenou, během které jsme chtěli jen tak něco vytvořit. Žádná odpovědnost, ani nátlak na výslednou podobu zde nebyl. O žádné finance jsme si nikde nežádali, ani nás to nenapadlo. Peníze jsme utratili pouze za víno na raut a samozřejmě za stravování během celého týdne.

Místní nás nabádali, abychom zašli za panem Trpkošem a požádali ho, aby nám něco málo přispěl, abychom si přilepšili a mohli jsme třeba udělat raut po představení. Pan Trpkoš nám peníze nakonec nedal, protože si zřejmě moc nevěděl rady s tím, co přesně znamená drobný sponzoring a jak se to pak provádí.

MATERIÁL

Kostýmy jsme pobrali, co chalupa dala. Loutky jsme vyrobili ze zbytků v dědově dílně. A benzín v traktoru byl sponzorský dar od dědečka. Vůbec jsme se nestarali o to, jestli má výsledný divadelní tvar nějakou estetickou úroveň, vše bylo účelné.

VÝSLEDNÁ PODOBA

Pod starou lípou seděla na lavičce a čekala stará Suzanne Renaud (v roli Marka Mikuláška), čtouc své básně. Bohuslav Reynek (v roli Víta Rolečka) zatím polehával nedaleko v houští. Reynek se poté setkal s mladou Renaud (Martina Šindelářová), kterou se jal ubytovat skoro na hnoji (ve vcelku jiných podmínkách, než byla doposud zvyklá), což je často vzpomínáno v jejích pamětech²⁸.

V tuto chvíli měli možnost diváci nahlédnout do rozpadlého záměčku a putovat pak kolem něj a shlédnout menší detaily z života rodiny Reynkových, které jsme vyčetli z knih o jejich životě.

²⁸ TUČKOVÁ, Lucie a Suzanne RENAUD. *Suzanne Renaud, Petrkov 13*. Přeložil Jiří REYNEK. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-353-9.

Mezi obrázky z rodinného života rozhodně nechyběl motiv zcela zásadní pro Reynkův život a to stálá přítomnost koček. Všude. Malý Daník (Kateřina Císařová) pobíhal mezi diváky s kočkou na rameni (loutka - muppet z ponožky) byla to kočka, která neustále trpěla průjmy a tak si vždycky sedla někomu z diváků na rameno a vyprděla se na něm.

V rozpadlém křídle tvrze zůstala 3 okna, do nichž byly umístěny loutkové mini skeče, které zobrazovaly rodinné příhody z knihy *Kdo chodí tmami* o babičce Brambor, dědečkovi, který si sám stloukl rakev, a příběh všech různých koček z Petrkova.

Po obejití zámku se děj přesunul do starého vepřína, kde kluci Reynkovi - Daník a Jiřík (Kateřina Císařová a Marek Mikulášek) popisovali krásy a hrůzy brigád ve starých vepřínech JZD. Například, jak prasatům byly podávány pomeje, kde byly zamýchány zbytky splašek z nedalekých nemocnic a tak prasata po těch všech lécích byla bláznivá a schopná rozervat jak dřevěnou, tak kovovou branku.

Do starého vepřína byl komplikovaný přístup, tak se dovnitř dostali jen diváci schopnější pohybu. Diváci starších generací počkali během scény před vepřínem. Když jsme pak vyváděli diváky ven, ti, co zůstali venku se jich ptali, co že se tam dělo a někdo ze starších diváků odvětil: „ále, tak jak to normálně dřív chodilo“, což nás velmi pobavilo, když nám příběhy z vepřínů, které jsme studovali přišly jako hororové scény z nějakých filmů o vražedných prasatech a nebo jako tvrdá kritika fungování zemědělství v Čechách během minulého režimu.

Po tvrdé práci si pro kluky přijel na traktoru jejich otec, který je vezl domů na večeri. Starý traktor nám půjčil Vítův dědeček a v průvodu fungoval jako alegorický vůz. Špalír mílej Suzanne, ležící v záhonu levandulí, recitující báseň, při které vzpomíná na rodnou Francii. U záhonu jsme nechali zaparkovaný traktor jako obraz křehké Francie a českého venkova vedle sebe.

Poté se celá rodina Reynkových vydala směrem do ruiny jednoho z křídel zámečku, kde byla přichystaná Vánoční hostina. Cestou se zpívala koleda vánoční koleda. Na stole bylo prostřeno poleno, tradiční vánoční cukrovinka, která na stole rodiny Reynků nikdy nechyběla, protože je to tradiční francouzský vánoční pokrm - Bûche de Noël. Dříve se ve Francii věštilo z popela, kdy se do krbu vhodilo polínko a z uhlíků z něj se předpovídala budoucnost.

U stolu pak zazněl Reynkův text o klanění tří Svatých králů u jesliček. Na závěr celá rodina Reynků opustila prostor v pořadí, ve kterém zemřeli. Celá událost byla zakončena posezením na lavičce pod lípou s pár kelímky stáčeného vína.

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Obec, kde společně zpívali u ohně naposledy na čarodějnice v roce 1998. Hospoda se nachází v Horním Bradle, což je obec, jejíž je Lipka součástí a jsou od sebe vzdálené zhruba 3km. Majitel tvrze (zámku) pan Trpkoš zde občas uspořádal nějakou sešlost - Májku, pomlázku, Pálení čarodějnic. v Lipce je 41 domů, z toho 60% je osídlených nastálo.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

Vít Roleček, člen naší skupiny zde prožil dětství a má zde babičku s dědou a vlastní chaloupku.

3. Proč jste se rozhodli zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Lipka se nachází nedaleko Petrkova, kam jsme měli původně namířeno a navíc jsme tam měli možnost základny (ubytování, dílna, místní měli o Vítovi nějaké povědomí, což je vždy výhodou, když se chcete vplout do prostoru - mít nějakou vstupní osobu)

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Přenést literárně a rozhlasově zpracovaný materiál dokumentující život rodiny Reynků do přirozeného prostředí, kde tato díla vznikala a existovala - na Zámek Petrkov.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru?

Vzhledem k tomu, že jsme se z Petrкова přesunuli na Lipku, tak se koncept změnil hodně. Z mého pohledu je dobře, že jsme texty Reynků nedělali přímo na Petrkově, kde by působily příliš nostalgicky. Vlastně jsme téma přesunuli jen z kulís do kulís, ale v Lipce s tím zvoleným tématem to nebylo jako nošení dříví do lesa.

Výsledkem byla divadelní procházka kolem tvrze a skrz vepřín, kde diváci potkávali různé momenty ze života rodiny Reynkových.

6. Jakým způsobem pracujete s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

V tomto ročníku nebylo zapojení místních příliš velké, nicméně jsme na něj nijak výrazně netlačili, kromě toho, že jsme místní osobně zvali na představení a celou dobu jsme se snažili o rozšíření povědomí o naší přítomnosti v obci. Participativní akce zkrátka nebyla záměrem, spíš jsme chtěli někde udělat divadelní událost pro ty, kteří budou v blízkosti a přijdou s podívat.

Obyvatele, které jsme zapojovali velmi aktivně byli Vítovi prarodiče, kteří nám zapůjčili traktor a napekli poleno na vánoční hostinu. Pak také pana Trpkoše, který byl tak laskavý a schválil naši přítomnost v prostorách tvrze (zámku) a vepřína. S panem Trpkošem jsme se snažili navázat i bližší kontakt a pokoušeli jsme se ho zapojit více, ale bohužel nebyl v Lipce moc přítomen.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Čistě na vytváření události skoro žádný. V případě tohoto ročníku nebyl kladen důraz na participační proces. (Pokud samozřejmě odhlédneme od často připomínaného faktu, že divadlo bez podílu diváků by neexistovalo, protože by nebylo pro koho hrát)

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Pro mě to byla úplně první taková intervence do cizího prostoru, kde jsme se snažili stát se součástí krajiny. Byl to ten úplně prvotní zážitek, kdy jste nadšení a dojatí z každého seznámení, pozdravení, historky, nebo doporučení, které vám místní věnují. Bylo zajímavé cítit zvědavost místních.

Přímo v Lipce není žádný obchod, jednou za dva dny tam jezdí pojízdná pekárna, která zastaví na návsi a všichni se tam sejdou a potkají. Taky jsme tam chodili nakoupit pečivo, pozvat lidi a „ukázat se tam“, přiblížit se místním. (jak říká Kateřina Šedá o frontách - umožňují nejlépe přiblížit se cizímu člověku...)

S nynějším odstupem ovšem vím, že je důležité do budoucích ročníků být odvážnější, ale stále s empatií a vědomím, že vstupujeme na cizí území a jsme jen návštěva.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Na představení přijelo i mnoho přátel z Prahy a okolí. Na posezení u lípy zůstalo poměrově mnohem více lidí, kteří za námi přijeli, než místních. Pár jich tam zůstalo, ale to byli Vítovi prarodiče a povětšinou jejich nejbližší přátelé ze vsi.

Vít zůstal v Lipce pak ještě několik týdnů. Přišli za ním asi 4 místní (nezávisle na sobě) a ptali se ho, zda u sebe náhodou nemá knihy, ze kterých jsme čerpali, že by si je chtěli přečíst. A tak Lipkou kolovaly knihy:

- *Kdo chodí tmami*: Rozhovor Aleše Palána s Danielem a Jiřím Reynkovými
- *Archa Petrkov* - Josef Kroutvor
- *Suzanne Renaud: Petrkov 13* - Lucie Tučková
- *Rybí šupiny* - Bohuslav Reynek

Dále máme zprávy o tom²⁹, že si místní mezi sebou šířili i rozhlasové pořady o rodině Reynkových.

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

viz. popis Kmen Lipecký

²⁹ zdroj: Vít Roleček, který v Lipce tráví spoustu času, a jeho prarodiče.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi, aby se podíleli na vašem projektu?

Jak jsem již výše zmiňovala, zde se nejednalo vyloženě o záměr vytvořit participační projekt, ale zaznamenání tohoto prvního pokusu je důležité pro kontext těch ostatních. Tudíž jsme se prezentovali úplně obecně, jako divadelní soubor.

2017 - Lipka - Kmen Lipecký

IMPULS

Během roku 2017 nás Marie Nováková upozornila na zajímavou náhodu - totiž, že její maminka se kamarádí s paní jménem Magda Němcová³⁰, která v osmdesátých letech jezdila s uměleckou skupinou jménem *Lid Lipecký* do Lipky, se kterou tam dělali různá divadelní představení.

Sešli jsme se s ní a ona nám vyprávěla o jejich umělecké hippies komunitě Lid Lipecký - banda studentských intelektuálů, která se každý víkend sbalila a odjela do Lipky, kde pobývala a vyplňovala čas nejrůznějšími činnostmi. Od vymýšlení divadelních představení a pochodů, po recesistické happeningy u lesa. Dále nám vyprávěla, že se společně skládali z peněz vydělaných na brigádách na různé drobné opravy lipické tvrže - tu opravili kousek střechy, tam zas vyspravili padající omítku, koupili zámek na dveře,... Místní obyvatelé je prý vítali velice přívětivě. Dokázala nám vyjmenovat konkrétní jména lidí, kdo jim co poskytoval a kde tehdy bydleli, mnozí z nich tam žijí do teď. Byli jsme zvědaví, jestli si místní lipičtí obyvatelé pamatují na Lid Lipecký. Třeba Kadlecovi, kteří je u sebe nechávali občas osprchovat nebo pan Holub, věhlasný místní donašeč, který na tuto skupinu mladých pravidelně volal veřejnou bezpečnost, aby je tam šla zkontrolovat.

ZDROJE

Rozhodli jsme se tedy pro další ročník opět obsadit Lipku a vyzjistit, jak to tam tenkrát s tím Lidem Lipeckým bylo a pokusit se toto léto navázat na jejich činnost.

Po roce jsme přijeli opět na několik dní do Lipky. Vidali jsme se mezi místní a vyptávali se jich na to, jak dlouho zde žijí, jestli si vzpomínají na něco z dětství a hlavně - jestli si pamatují na onu skupinu mladých studentů, která tam v

³⁰Historička. Od r. 2000 působí v Národní galerii v Praze, kurátorka sbírkových fondů.

osmdesátých letech jezdila a v podstatě byla součástí tamnější krajiny.

Tímto se obloukem obracím k tomu, že v tomto příběhu a v mapování kolektivní paměti obce Lipka hraje velkou roli vývoj místních poměrů a také to, jak si doba zahrávala s podobou (ne jen tou architektonickou, ale i z hlediska funkčnosti) místní tvrze.

Jak je již výše zmíněno v rámci popisu předešlého ročníku, Lipecká tvrz zažívala za dob minulého režimu a i po jeho pádu krušné chvíle. Během komunistické totality byla tvrz zkonfiskována a předána do rukou JZD, „Ze zámeckých komnat se staly kanceláře, místnosti v prvním patře sloužily jako sýpky, v přízemí se skladovala chemická hnojiva. Ze stáje se stal družstevní kravín a stodoly se používaly k zemědělské výrobě. Družstvo zámek pouze užívalo, ale nestaralo se o jeho údržbu. Když objekty přestávaly vyhovovat, opustilo je a ponechalo svému osudu.“³¹ Během devadesátých let, kdy se tvrz dostala přes paní Vlastu Kroupovou (rozená Liebermannová) zpět do rukou rodiny posledních soukromých majitelů, kteří neměli tehdy prostředky ani energii místo nějak zvelebovat a upravovat, se dle výpovědí místních sjížděli do Lipky zlodějčci ze všech koutů krást z objektu cenné předměty, které se dají prodat (pozlacená korouhvička, ozdobné kovové kliky, tašky ze střechy...). K našemu velkému překvapení celá tato éra, zřejmě velmi intenzivních

³¹ STEHNOVÁ, Marie. Lipka. [online]. 2020, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.hornibradlo.cz/>>

devadesátek plných krádeží, absolutně zastínila činnost Lidu Lipeckého v kolektivní paměti zdejší krajiny.

„Zámek začal opět pustnout a chátrat. V osmdesátých letech 20. století byly i sporadické snahy o částečné obnovení alespoň některých prostor v přízemí. Tu projevila parta mladých lidí, pracujících na Lipce za podpory organizací SSM a ochránců přírody. Ale bohužel, jejich nadšení nestačilo na tak veliký úkol. Stav budov zůstal nezměněn a objekt chátral dál.“³²

„... ty obrovské mentální mapy, kam zanášíme své konstrukce navazujících vztahů, ty mapy pořád rostou, a pak už se ovšem neudrží, sbalují se a bortí a trátí se; krajina nikdy není k dispozici celá, a ani v mysli se neudrží celá. K tomu je paměť a zapomnění a vybavování nevědomých obsahů. Včera, jak to bylo?“³³

MY: *V osmdesátých letech sem jezdil takzvaný Lid Lipecký a byla to taková parta hipíků a bydleli vždycky na tvrzi, na zámku a dělali tam takové události divadelní a zapalovali tam stohy a tak...*

pan Čáp: *To si pamatuju, ale to nebyl žádný lid lipecký, to byli takoví nějaký vandalové bych řekl, protože tam bylo zdevastovaných věcí hodně, ale osmdesátý léta no... to už sem... to už nám bylo moc, to už jsme si nehráli... S lidem lipeckým .*

MY: *A pamatujete si nějakou historku s nima?*

pan Čáp: *Nee, my jsme se s nima vůbec nebavili, proč?? Nebo jako z jakýho důvodu??*

MY: *No tak že jste se třeba potkali ve vesnici, nebo tak...*

Ale jako vědělo se, že tam jezděj pravidelně?

pan Čáp: *no, no něco tam dělali.... Lipka je hrozně malá, to je malinký, mě překvapuje, že se ptáte, jestli jsem tam chodil [...k předešlé otázce, kam si chodil hrát], tam sem nechodil, já jsem chodil dál, tam jsem byl hned ty jo, to je jako kdybyste se mě zeptali: chodíte doma na zahradu? A já bych na to řekl: Ježíš až tak daleko?? To je... Jen dneska jsem tam byl čtyřikrát...*

³² STEHNOVÁ, Marie. Lipka. [online]. 2020, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.hornibradlo.cz/>>

³³ SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151. str 23

MY: A vy si pamatujete, když ještě zahradu měli Motlovi?

pan Čáp: Ježíš, no jasně! Já si tady pamatuju všechny!!...³⁴

Během pobytu v Lipce jsme se sešli ještě se dvěma členy Lidu Lipeckého, kteří nám toho ještě spoustu vyprávěli. Tyto srazy nám kromě interní paměti komunity poskytly především dokumentaci o časech, které byly v paměti místních zastíněny mračnem devadesátých let. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli příběh Lidu Lipeckého opustit, protože v této krajině již neměl své místo.

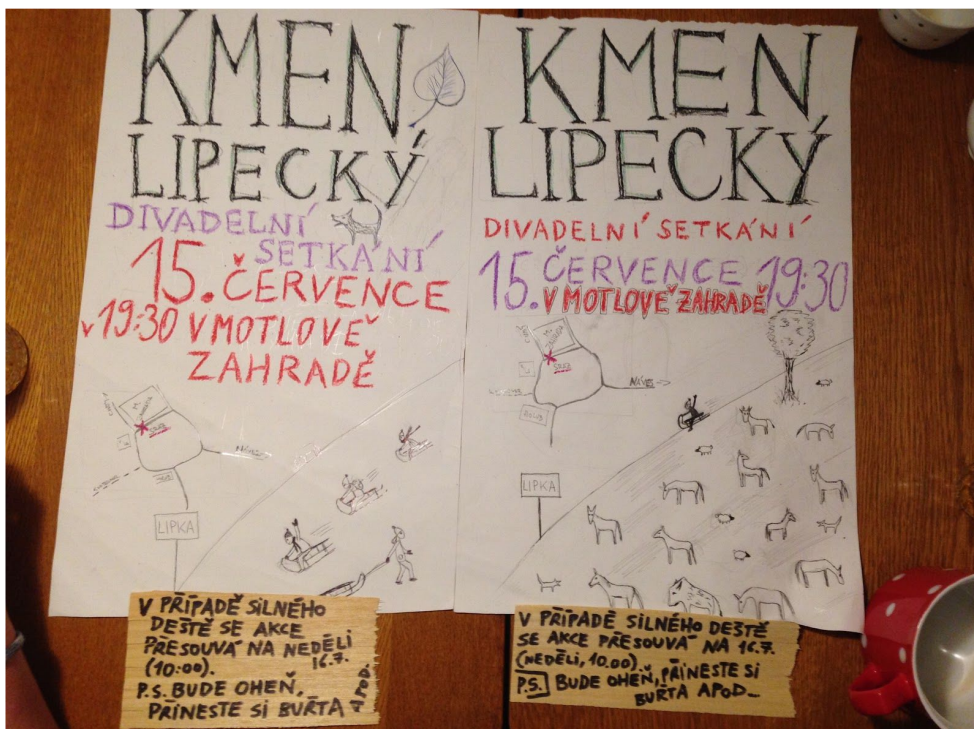
Z rozhovorů a vzpomínání s místními nám vzniklo několik průsečíků v jejich vyprávění a sice podoby Lipky tak, jak si ji pamatují za starých časů. Rozhodli jsme se tedy pro nenáročnou formu nostalgické divadelní procházky, kde se ožíví stará zaniklá místa a příběhy, které v Lipce existovaly.

Požádali jsme o přístup na pozemek zahrady uprostřed vsi, která je již léta prázdná a nic se tam nenachází, je to travnatá kostka s pár stromy. Pozemku se říká Motlova zahrada, podle bývalých letitých majitelů. A tam se vše odehrálo.

³⁴ Z nahrávek rozhovorů s místním [léto 2017] - pan Čáp, obyvatel Lipky

PROPAGACE

K propagaci nám opět posloužily pravidelné procházky po vsi a osobní pozvání, dále samozřejmě vlastnoručně namalované plakáty. Během tohoto ročníku jako propagace fungovalo především lákadlo jít se podívat na to, jak divadelníci zpracovali vzpomínání místních.

FINANCE

Po loňském ročníku jsem se rozhodla, že zkusím požádat na KALD o menší obnos peněz na nejnужnější materiál. Dostali jsme 6.500,- za které jsme pořídili nějaké věci na sběrném dvoře, nakoupili spotřební rekvizity (rohličky, perníčky) a občerstvení ve formě rautu po skončení produkce. Pan Trpkoš nám pro závěrečný raut pořídil dva soudky piva.

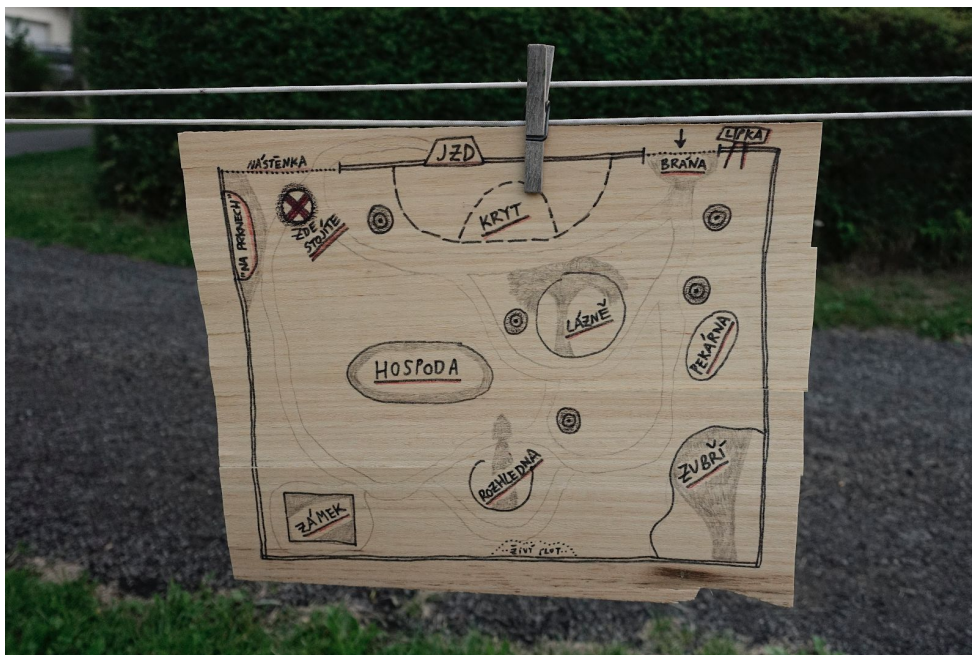

MATERIÁL

Kostýmy jsme pobrali, co chalupa dala. Loutky jsme vyrobili ze zbytků v dědově dílně. Vanu na lázně jsme koupili na sběrném dvoře, stejně jako spoustu ostatních maličností, kterými jsme dozdobili zahradu a využívali je spíš jako symboly pro jednotlivá stanoviště (vánoční kuličky na stromě jako sklárna v Horním Bradle, kde všichni obyvatelé Lipky byli zaměstnání,...).

VÝSLEDNÁ PODOBA

Mapa divadelní procházky se všemi ožvlými lípeckými místy:

Následují fotografie zobrazující jednotlivá stanoviště celé divadelní procházky.

Umrlec:

Pekárna, na kterou místní vzpomínali skrze nejlepší rohlíky na světě:

Pověstný bílý kůň:

Rozhledna, která stála vedle Motlovy zahrady:

Stanoviště bradlecké sklárny, kde všichni lipečtí obyvatelé pracovali:

Partyzánský bunkr:

Lázně:

Zámek:

Příjezd „luftáků“ do vesnické krajiny:

Pověst o hříšné jeptišce, která je údajně zazděná ve stěnách lipecké tvrze, jako trest za to, že se zamilovala:

Vstupní brána:

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Obec, do které jsme již jednu ze stop vtiskli a to rok před touto návštěvou. Místní si nás pamatovali a těšili se na další událost.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

viz. popis *Pevni jako ti stromy*. Už jsme tu jednou byli, už to nebylo vstupování do neznámé krajiny, ten prvotní ostych s lehkým nádechem strachu, zda na toto území můžeme vstoupit, značně odezněl.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Setkali jsme se s Magdou Němcovou, která nám řekla o komunitní a kulturní činnosti *Lidu Lipeckého*, skupiny studentů, která jezdila do Lipky v osmdesátých letech. Přišlo nám to jako osudové setkání, nějak nás to přesvědčilo o tom, abychom ve společné činnosti *Buzen a kuřaček* pokračovali dál a vrátili se na místo, kde naše skupina vznikla.

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Chtěli jsme o tehdejší činnosti *Lidu Lipeckého* zjistit trochu víc, prozkoumat, zda je po nich v Lipce ještě nějaká stopa a jak jejich přítomnost vnímali tehdy místní, zda si na ně ještě pamatují a poté se pokusit navázat na jejich činnost.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru?

Při pátrání po stopách *Lidu Lipeckého* jsme zjistili, že devadesátá léta a ještě několik dalších faktorů, stopy této komunity téměř zahladily. Nemělo by smysl sdílet toto pátrání s místními vzhledem k tomu, že vzpomínky na ně buď neexistují a nebo jsou mylné a pomíchané s porevolučním šílenstvím. Na činnosti *Lidu Lipeckého* jsme v podstatě navázali svoji přítomností. Ve výsledku se tedy konceptem stalo oživení a zmapování historie a paměti starobylé obce. Nastudovali jsme historické dokumenty, poezii, prózu, pověsti a legendy spjaté s místem, a v rozhovorech a vzpomínkách místních jsme našli průsečíky, které jsme znovu oživili. Večer byl koncipován jako nostalgická divadelní procházka po zahradě, která byla upravena jako mapa zaniklých míst obce Lipka. Po zahradě byly rozmístěny výtvarné instalace, které byly čas od času ožívovány hereckou akcí. Na jeden večer se tak podařilo znovuoživit v Lipce lázně, pekárnu, zámek, partyzánský bunkr, trafik, rozhlednu atd.

6. Jakým způsobem pracujete s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

Při tomto ročníku bylo zapojení místních záměrem a cílem. Praktikovali jsme to tak, že ve skupině dvou, nebo více členů z našich řad, jsme přišli k domu a místních jsme se začali vyptávat a oni nám poté buď na prahu, nebo uvnitř při kávě, či pivu vyprávěli. I když lidová slovesnost byla skoro jediným zdrojem pro tento ročník, tak ve výsledku, když to zjednoduším, to vlastně probíhalo - „já vám něco povím a pak se na to půjdu podívat“. S odstupem času vidím zapojení místních jako lehce pasivní, ale v kontextu všech našich čtyřech ročníků bohužel jako nejsilnější - v porovnání s ostatními ročníky zde místní měli podíl největší.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Participace tentokrát spočívala v pomoci si rozpomenout, oživit a zavzpomínat. Role místních bylo v tomto absolutně nepostradatelná, neboť nám poskytly veškerý materiál, který jsme potřebovali. Studovali jsme sice historické dokumenty, poezii, prózu spjatou s místem, pověsti a legendy, ale bez vzpomínek, které jsme nasbírali během týdne stráveného v Lipce, bychom neměli skoro nic. Pro zúčastněné byl poté zážitek procházet se po Motlově zahradě a dívat se na živé exponáty vystavené pro ně, ale zčásti vytvořené jimi. Jejich vyprávění bylo oživené do divadelního obrazu, nebo interaktivního „stanoviště“.

I přes lehce kritický pohled na systém zapojení místních v tomto ročníku jsem přesvědčená, že je nesmírně důležité pro zapojené obyvatele Lipky vidět na vlastní oči jejich příspěvek do výsledného tvaru. Někteří nám zapůjčili i svoje fotografie, nebo novinové články o Lipce, které měli doma nastřádané. Ty jsme zavěsili na šňůru, aby si je mohli všichni prohlédnout. Místní si je po skončení produkce rozebrali a vzájemně povyměňovali, aby si doma mohli prostudovat i poklady svých sousedů. Je to úplně klasická pýcha pochlubit se ostatním, „co já doma mám“, nebo „na co jsem si vzpomněl“.

A samozřejmě Vítova babička opět přispěla napečením rohlíčků na stanoviště pekárna.

Pan Trpkoš nám tentokrát zařídil sud piva na posezení po akci.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Co bylo nezapomenutelné byl příchod manželů Holubových na událost. Legendární lipecký manželský pár (pan Holub donašeč, Alena, která ukazuje poprsí a oba zkušené pijaní a velcí exhibicionisti) přišel na místo srazu mezi prvními a s sebou měli svůj vlastní zahradní stůl, plastové židle a lahve piva. Hned po zahájení a otevření Motlovy zahrady si nainstalovali svůj garden set do prostoru a vytvořili tím sami ze sebe zcela nezáměrně jeden z exponátů s názvem Manželé Holubovi.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Hned po tom, co si všichni diváci prošli celou zahradu a procházka byla zakončena, se všichni přesunuli do středu zahrady, kde čekalo kolečko naložené dřevem, připravené na rozdělání ohně, opékání buřtů a pití piva. Vzpomínám si na jednu velmi starou paní, která celou procházku prošla s berlemi a s květinovým věncem, který jí Marie Nováková věnovala u vstupu do zahrady. U ohně jsme vydrželi až do 1:00 nad ránem (než začalo pršet a všichni se běželi schovat). U ohně jsme neměli kytaru, po které se místní během společného opékání ptali.

Kolem 22h někdo navrhl, že když nemáme kytaru, můžeme zpívat bez ní. Až do jedné do rána se zpívaly lidové písně a z místních tam zůstali především ti nejstarší, včetně paní s věncem na hlavě. Potom jeden ze zpívajících pronesl: „Takhle jsme naposledy zpívali v roce 1998 na čarodějnice, pamatujete?“

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Vít Roleček, který v Lipce pobývá často se tázal místních, zda si vzpomínají na divadelní události, na co konkrétně a jestli by chtěli, aby se v Lipce něco takového událo znovu a jestli teoreticky by měli chuť na to, si takovou událost zorganizovat z vlastního iniciativy.

Na to se mu dostalo odpovědí, například že mají vzpomínky spojené s podobou Lipky tehdy, během obou procházek (*Pevni jako ti stromy* i *Kmen Lipecký*) „jo, to bylo to, jak jsme kvůli tomu divadlu lezli do prasečáku a teď už se tam nedostaneme..“
[pan Trpkoš si ze starého vepřína udělal dům, kde nyní žije]

Když Víta potkají, ptají se, jestli tu letos uděláme zase něco. Na otázku, zda by měli chuť si něco zorganizovat i sami, odpovídají, že jim to stáří už nedovolí. Z reakcí zkrátka vyplývá, že pokud by v Lipce měla být budována nějaká kulturně - komunitní

základna pevněji, musel by k tomu někdo neustále dávat impuls, i kdyby to mělo být aspoň jednou do roka.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi, aby se podíleli na vašem projektu?

Z pozice *divadelníků, kteří sem přišli udělat divadlo o Lipce*. Zhodnotili jsme, že je to pro nás nejvýhodnější výchozí pozice.

2018 - obec Tuhaň u Stružince, Český ráj - Kejtí Tuhaňské

IMPULS

Po dvou ročnících v Lipce jsme chtěli změnit prostředí a přišlo nám dobré pokračovat v dramaturgii menších vesnic, kde máme zajištěnou nějakou základnu. Ubytování, materiál na vyrábění scénografie od firmy „co dům dá“. Před tímto ročníkem jsme si uvědomili, že je pro nás velmi důležité znovu jet na výše zmíněnou tvůrčí dovolenou, ale přibyl i jiný aspekt a to sice, že náš velmi baví v místě navazovat kontakt s místními a zapojovat je do procesu. Najednou se to proměnilo, komunikace s lidmi v krajině pro nás byla jednou z hlavních priorit.

Rozhodli jsme se pro tento ročník zakotvit na chalupě naší rodiny, ve vesničce Tuhaň, která se nachází v Českém ráji nedaleko rozhledny Kozákov, nebo notoricky známé zříceniny Trosky.

ZDROJE

Úplně na samém počátku jsme měli k dispozici Tuhaňskou kroniku. Tato kronika je vedena cca od počátku 20. století avšak události v ní zaznamenané sahají až ke konci 18. století. Prokousávali jsme se kronikou a snažili se najít nějakou linku, zajímavý materiál ke zpracování. Nic působivého jsme dlouho nenacházeli. Rozhodli jsme se proto uposlechnout rady Tomáše Žižky a jeho návody na fyzické prozkoumávání místa. Vyšli jsme do vesnice, rozhlíželi jsme se kolem, seznamovali jsme se s místními, opět jsme roznášeli povědomí o naší přítomnosti. Během seznamování jsme se setkali s panem Láskou, ke kterému nás vyslal náš soused. Pan Láška schraňuje nejrůznější dokumenty o Tuhani. Zašli jsme tam a pan Láška nám ochotně vypůjčil poklad, který byl pro tvorbu tohoto ročníku klíčový. *Vlastivědný*

sborník pro školu a dům vydávaný učitelskými sbory na Lomnicku.

Tento sborník (pocházející hlavně z přelomu 19. a 20. století) obsahoval spoustu rubrik týkajících se nejrůznějších oborů. Nalezli jsme tam jak regionální zpravodajství, tak anekdoty, politické komentáře (značně naplněné antisemitismem), kresby, reklamy, pozvánky na regionální události a nebo naši velmi oblíbenou rubriku *Lidé směšní a ubozí*, která vyprávěla o kuriozitních osobnostech, které žily kdysi dávno, a nebo v době, kdy bylo periodikum vydáváno, na Lomnicku.

Zkombinovali jsme tedy informace z kroniky, *Sborníku pro školu a dům* a nasbíranou současnou lidovou slovesnost.

PROPAGACE

K propagaci nám opět posloužily pravidelné procházky po vsi a osobní pozvání, dále pak vlastnoručně malované plakáty a tentokrát se nám i podařilo spojit se se starostou obce Stružinec, toho času Milanem Klikarem, a domluvit se s ním na vyhlášení do místního rozhlasu. Tak tedy naše pozvánka zazněla 2x místním rozhlasem a zapříčinila tak, že na výslednou událost dorazili lidé jak z Tuhaně, tak i Stružince, což čítalo cca 80 - 90 diváků, kteří zhlédli výsledný tvar.

Zveme vás ke shlédnutí divadelního představení Kejtí tuhaňské aneb vlastivědný sborník pro školu a dům, které se odehraje v Tuhani. Celé představení odstartuje v

18 hodin průvodem z návsi od staré hospody a postupně přejde k altánu hospody Tuhaňka Ratajuja, kde se odehraje zbytek podívané.

FINANCE

V případě tohoto ročníku jsme neměli k dispozici vůbec žádný obnos peněz. Během produkce samotné jsme poslali „klobouk“ (hrnec), do kterého diváci sem tam něco hodili a po představení mnozí ještě přispěli na občerstvení. Ve výsledku jsme tak zhruba zaplatili náklady na výrobu tradičních regionálních pokrmů a na cestovné (MHD, protože tento ročník jsme neměli k dispozici ani auto).

MATERIÁL

Kostýmy jsme pobrali, co chalupa dala. Loutky jsme vyrobili ze zbytků v tátově dílně, na půdě jsme našli staré mini marionety pro děti, kterými disponuje každá domácnost.

VÝSLEDNÁ PODOBA

Průvod odstartovala scénka o tom, kterak Švédi na Tuhaň zaútočili během 30leté války. Nejdřív jsem se představila já, jako *Kateřina Císařová z čísla 19* (pokaždé,

když se ve Sborníku mluvilo o někom konkrétním, byl mu připsán přívlastek ve formě domu, ze kterého pocházel) a přivítala jsem cca 30 lidí, kteří se rozhodli začít průvodem, představili jsme Vlastivědný sborník pro školu a dům a tím i divákům nastínili, že celá událost bude rozvrstvená do kapitol, které přímo vychází jak názvem tak tematikou ze Sborníku pro školu a dům. Poté jsme přítomným vtiskli do rukou improvizované nástroje, transparenty a vyrazili jsme za zvuku tkalcovských písní, které jsme našli ve sborníku.³⁵

PRVNÍ KAPITOLA: Krajina

Během průvodu jsme se vždy zastavili u nějakého významnějšího místa tuhaňské krajiny, urychleně jsme ve zpomaleném tempu špalíru, který zrovna vyslychal legendu o daném místě, ona místa označovali křídovými nápisy na cestu.

Když jsme dorazili do hospody, čekalo nás překvapení v podobě plného altánu natěšeného diváctva z okolních vsí.

³⁵ My tkalcovský tovaryši peněz máme dost
máme dost

Boty máme roztrhaný mistr chodí bos;
Co dělá má žena když já nejsem doma
Co dělá má žena když já jsem pryč
sedí na překládce drží člunek v ruce

a dělá kalika do Lomnice *in Vlastivědný sborník pro školu a dům, Lomnicko*

Když se usadili účastníci průvodu. Pokračovali jsme. Celý večer byl koncipován jako TV pořad ze sedmdesátých let. Marek Mikulášek měl u „jeviště“ křeslo, ze kterého celý večer moderoval a uváděl jednotlivé kapitoly.

DRUHÁ KAPITOLA: Divadlo

V této kapitole jsme stručně nastínili, že kdysi mělo v Tuhani ochotnické divadlo velkou tradici. Poté jsme s loutkami sehráli Kříž u potoka od Karolíny Světlé, který údajně tuhanští ochotničtí divadelníci nacvičili pro kolaudaci nového jeviště, které bylo přivezeno z Nové Paky.

Mezi jednotlivými kapitolami jsme vkládali naši oblíbenou rubriku *Lidé směšní a ubozí*, kde byli na horké křeslo pozvány již dávno dávno zapomenuté osoby z Lomnicka, aby nám sdělili svůj příběh. Do těchto intermezz jsme zařadili i některé tuhaňské osobnosti ze současnosti.

KAPITOLA TŘETÍ: Tradiční pokrmy

Zde jsme s publikem sdíleli zmiňky ze sborníku o regionálních tradičních pokrmech. Lehce jsme se také dotkli historie stravování v daném regionu během třicetileté války. Poté jsme jako účinkujícího přizvali mého tátu, který je ve vsi známí, protože na chalupu jezdí pravidelně. Po celou dobu představení měl můj táta vedle našeho improvizovaného jeviště postavenou kuchyni, ve které připravoval a smažil *sejkory*³⁶. V tuto chvíli byl i vyzván, aby publiku o nich něco řekl a zároveň je pozval po skončení představení k ochutnávce.

³⁶ Krkonošské sejkory jsou jednoduché placky z těsta umíchaného z rozstrouhaných syrových brambor, syrových vajec, soli a kmínu. Brambory a vajíčko se našly v každé chalupě. Sejkory se pekly především v zimě, protože se topilo a s jídlem se za dlouhých večerů nemuselo nijak pospíchat. Na rozdíl od bramboráků se sejkory pečou bez tuku. Dříve se sejkory dělaly na horkých plátech plotny (pece nebo kuchyňských „sporo-kamen“, sporáku). V současné době používáme pánve s nepřilnavým povrchem. Pláty nebo pánve se pouze vytřou kůží neb o kouskem uzeného špeku, a nebo se jen mírně vytřou ubrouskem namočeným v oleji. Ale opravdu jen mírně. *in* Jak udělat krkonošské sejkory [online]. 2019, [cit. 30. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.jaktak.cz/>>

KAPITOLA ČTVRTÁ: Čáry máry, aneb co předpovídají zvířata

V této kapitole jsme zmínili regionální pranostiky, rčení a lidové bylinkářství, které jsou ve Sborníku rovněž zaznamenány. Vše jsme měli napsané na papírcích, které jsme rozdávali náhodným divákům a divačkám.

KAPITOLA PÁTÁ: Slova odchylná, zkaženiny a provincialismy

Tato část probíhala formou soutěže. Vybrali jsme 3 diváky - rodáka, chalupáře a někoho, kdo byl v Tuhani úplně poprvé. Následoval kvíz kdo lépe rozezná, co jaká slova regionálního nářečí znamenají. Výhrou v této soutěži byla loutna, se kterou Marie Holubcová³⁷ prošla kraj a vydělala s ní na koupi domu č. p. 60. (vyhrál účastník, jež byl v Tuhani poprvé)

To byl závěr představení a po něm se diváctvo nahnulo na ochutnávku sejkor.

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Tuhaň, Stružinec - obec v srdci Českého ráje, je zde hospoda *Tuhaňka Ratatuja*, kde se setkávají jak místní, tak i chalupáři. Z místní kroniky víme, že zde žijí některé rodiny i po několik staletí. V Tuhani věrně působí sbor dobrovolných hasičů a lidé mezi sebou mají přívětivé sousedské vztahy. Jednou do měsíce se zde konají takzvané AUTO-MOTO trhy, v rámci kterých zde místní mají svůj vlastní bleší trh.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

Moji praprarodiče zde žili v domě č.19. Můj pradědeček byl členem místní sokolské obce a v roce 1948 z ní byl vykázan. Můj děda zde žil. Nyní do domu č. 19 jezdí moji rodiče pravidelně a prozatím je využíván jako chalupa.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Mohli jsme zde bezproblémově mít základnu a také jsme věděli, že je dostupná místní kronika, ke které jsme se velice snadno dostali.

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Oživení a zmapování historie a paměti obce. Nastudování historických dokumentů, kroniky pověstí a legend spjatých s místem a vytvoření divadelní události pro místní, ale i přespolní. Zapojit místní obyvatele alespoň podobným způsobem, jako se to podařilo minulý ročník v Lipce.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru? Nebo v něm snad vše zůstalo a naopak tam toho přibylo

³⁷ Jedna z postav z rubriky Směšní a ubozí - „I z Tuhaně chodila Marie Holubcová s harfičkou na turné do kraje někam za Sobotku koncem srpna a přišla až v polovici listopadu. Celý zbytek roku z toho výdělků většinou byla živa neb jinak mnoho nepracovala, naopak uspořila si na domek, který v Tuhani č.p. 60 zakoupila.“ in *Vlastivědný sborník pro školu a dům, Lomnicko*

ještě mnohem více nad vaše očekávání?

Během studování kroniky jsme nenašli příliš zajímavý materiál ke zpracování. V kronice byly nádherně zaznamenány politické proměny v průběhu 20. století a jaký vliv měly na malou obec v Českém ráji. My jsme se však chtěli vyhnout zatěžkaným komentářům s politickými konotacemi. Chtěli jsme (podobně jako během minulého ročníku v Lipce) vytyčit momenty a místa, která by v místních rezonovala spíše pozitivním způsobem. Během mapování terénu se k nám dostal *Vlastivědný sborník pro školu a dům Lomnicko*, který se stal naší hlavní inspirací. Celou událost jsme koncipovali právě jako jakýsi vlastivědný sborník a rozdělili jsme ji na kapitoly, které jsme našli ve Sborníku a doplnili je o informace získané během týdne mapování terénu.

6. Jakým způsobem jste pracovali s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

Zapojení obyvatel probíhalo velmi podobně jako u ročníku minulého. Obcházel jsme od domu k domu a pátrali po vzpomínkách, které by nám mohly rozšířit materiál.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Velký podíl měl pan Láska, který nám půjčil *Vlastivědný sborník* a laskavě nám ho ponechal po celou dobu pobytu.

Sbor dobrovolných hasičů nám laskavě dal svolení k pořádání hlavního programu v altánu u hospody, který zde nechali vystavět a paní hospodská, která nám zařídila elektřinu a báječně se starala o naše diváky i o nás. A spoustu z místních nám věnovali své slovesné paměti během rozhovorů v rámci obchůzek po vsi.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Nejdůležitější moment se stal během průvodu vsí, podle něho se jmenuje i tato diplomová práce. U jedné z chalup, zhruba uprostřed trasy průvodu, seděla paní s pánem na židlích, na klíně pekáč s napečenými buchtami a čekali na průvod. Když je průvod míjel, popadli židle, zapojili se a paní mi vtiskla pekáč s buchtama do ruky: „Jsem si říkala, že by se mohly hodit!“

Další moment, který si pamatuju, bylo nadšení jedné paní ze současného místního bulváru. V Tuhani stojí vyhořelý dům, který patřil jakémusi pojišťovákovi a ten údajně

svůj dům nechal vyhořet a došlo tak k pojišťovacímu podvodu. Ten dům tam stojí dodnes a pomalu ho obrůstají hladové břízy. V jednom z dílů rubriky *Lidé směšní a ubozí* odnesl čert pojišťováka, který nedokázal moderátorovi přesně říct, čím se živí. Paní, která zrovna ochutnávala tátovy sejkory, za mnou přišla a vyzdvihovala tento moment jako extrémně legrační a velmi intenzivně se zajímala, kdo ze vsi nám historiku o vyhořelém domě pověděl.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Lidé dlouze dojídali sejkory a k tomu popíjeli pivo. Seděli zde až do tmy a povídali si.

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Křídové nápisy už smyl déšť. Když přijedu do vsi, místní mě zdraví a ptají se jak se mám a jestli bude někdy zase divadlo.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi (míněno obyvatele krajiny), aby se podíleli na vašem projektu?

Z pozice Kateřiny Císařová z čísla 19, která má kamarády divadelníky.

2019 - Poříčí nad Sázavou - Tady stávaly Topoly

IMPULS

Čtvrtý ročník byl absolutně odlišný od všech předešlých. Rozhodli jsme se usídlit v Poříčí nad Sázavou. Impuls přišel tentokrát od matky mého přítele, která mi pověděla, že poříčská místostarostka s ní mluvila o tom, že by strašně chtěli zorganizovat nějaký kulturní program, představení, koncert, cokoliv a potenciálním umělcům poskytnout téměř cokoliv budou potřebovat - prostor na přespaní, na zkoušení, materiál, „kulisy“. Sešla jsem se s paní místostarostkou v Praze, kde má kancelář a domluvily jsme podmínky. Paní místostarostka Marta Prachařová byla hrozně milá a bylo vidět, jak moc o nás stojí, abychom přijeli, ale v podstatě mi oznámila, že nám mohou poskytnout všechno, na co si vzpomeneme kromě prostoru k přebývání a financí. Rozhodli jsme tedy zakotvit v chalupě rodičů mého přítele.

ZDROJE

V Poříčí nad Sázavou žil a vyrůstal velký český básník a dramatik Josef Topol. V jeho dílech můžeme najít jasné stopy zdejší krajiny. Ať už to jsou básně věnované, nebo psané přímo o této obci, tak postavy v jeho hrách, které mají předobraz v reálných občanech Poříčí. Josef Topol se snažil zde v šedesátých letech vytvořit a udržovat kulturní činnost. V roce 1961 zde založil ochotnický divadelní spolek a o rok později zde chtěl pořádat kulturní festival *Poříčské léto*³⁸. Josefovi synové zde také trávili dětství, což můžeme v jejich tvorbě objevit zrovna tak jako u Josefa. Poslední kniha Jáchyma Topola *Citlivý člověk* se odehrává přímo v Poříčí. Jakožto fanoušci a

³⁸ „...Josef Topol v tento rok připravil týdenní festival *Poříčské léto*. Kromě představení hry C.K. *Polní Maršálek* se zde konaly i koncerty, vystoupení hostujícího ochotnického souboru a jeden diskuzní večer s herci Národního divadla. Pro Poříčí to byla událost, na kterou se všichni těšili. Na začátek festivalu jsme měli my herci jít průvodem Poříčím, někteří na koních, a zvát k návštěvě festivalu. Pak ale přišla nečekaná rána. Okresní výbor v Benešově festival, zcela krátce před jeho zahájením, zakázal. Přišel jsem k Josefovi Topolovi a nevěděl jsem, co se stalo. Josef byl zničen. Jenom mlčel. Jen šeptem mi řekl, že celá naše práce byla zakázána. Oba jsme spolu potom šli do Mrače k našemu kamarádovi Tondovi Klausovi, který, z místního jezdeckého klubu nám měl zapůjčit koně. Šli jsme mu poděkovat a odříct náš průvod. Už tehdy Josef Topol vadil, svoji čistotou a tím, že ho měli poříčští rádi a šli za ním. Nakonec Okresní výbor, asi pod nesouhlasem občanů Poříčí, povolil alespoň konání festivalu *Poříčské léto*. Festival se konal v sále kina a každý večer bylo vyprodáno a s velikým úspěchem. Josef to ale odnesl zdravím a několik měsíců byl potom nemocen....“ in REJHON, Jiří. Vzpomínka rodinného přítele Jiřího Rejhona na nedávno zesnulého významného spisovatele a poříčského rodáka Josefa Topola [online]. 2015, [cit. 10. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.facebook.com/obecporicinsazavou>>

fanyanky děl všech Topolů jsme se je rozhodli co nejvíce prolnout s poetikou zdejší krajiny. Najít některé momenty z tvorby Topolů a ty pečlivě zasadit do současné krajiny a naopak pokusit se místní krajinu v nynější podobě zapracovat do děl, které vznikaly v době jiné.

PROPAGACE

Stala se báječná náhoda, ten den, který jsme si zvolili pro uvedení divadelní produkce, se konal křest knihy *Poříčí nad Sázavou: Historie obce* od místního historika, pamětníka a kostelníka pana Ladislava Mareše. Rozhodli jsme se tedy na křest navázat. Po osvědčeném obecním rozhlase z minulého ročníku jsme starostu požádali, zda by pro nás mohl něco podobného udělat. V Poříčí však není místní rozhlas, tam mají obecní sms kontakty. Tudíž jsme nechali rozeslat celé obci sms ve znění: *Hned po křtu naváže divadelní setkání inspirované dílem a fantaziemi Josefa, Jáchyma a Filipa Topola v obci Poříčí nad Sázavou.*

Tradičně jsme se pokoušeli o udržování vědomí místních o naší přítomnosti, to však šlo v místě s tímto charakterem problematicky - tam, kde není hospoda, nebo náves na scházení, tam se nedrbe. Pak ale stačilo přijít na mši do kostela Sv. Havla a už se o nás vědělo. A bez plakátů by to samozřejmě nešlo.

FINANCE

Rozhodla jsem se, stejně jako v případě *Kmenu Lipeckého*, požádat na katedře o 6.500,- abychom měli alespoň na nějaké nejdůležitější věci, které budeme potřebovat - benzín, výkup ze sběrného dvora, případně kostýmy ze second handu, atd.

Během pobytu v Poříčí jsme komunikovali hlavně s panem starostou Janem Kratzerem, který nám ve výsledku přislíbil proplatit stravování, občerstvení na raut po představení a poté každému symbolickou 1000,-. Ve výsledku jsme od obce dostali dar 12.000,- .

Nikdy předtím jsme neměli k dispozici takový objem financí a toto na nás položilo daleko větší odpovědnost a nátlak, že to musí skutečně nějak dopadnout. Najednou se s takovou odpovědností to jistě „punkování“ (jak s oblibou používá Tomáš Žižka) vytrácí.

MATERIÁL

Vzhledem k tomu, že tento ročník byl již čtvrtý v řadě, měli jsme již nastřádaný nějaký fundus, který jsme si do Poříčí přivezli s sebou a na kostýmy čerpali z něj, zrovna tak jako ze skříní v domě, kde jsme přebývali. Tentokrát jsme neměli k dispozici vybavenou dílnu a tak jsme obcházeli místní obyvatele, jestli by nám půjčili artefakty ze svého majetku. Dostali jsme k zapůjčení loďku, motorku a několik koleček, ve kterých jsme převáželi masky a rekvizity při putování skrze obec.

VÝSLEDNÁ PODOBA

Jako formu jsme se rozhodli zvolit masopustní průvod a jako průvodce maškary ze hry Josefa Topola *Masopust*. Celková forma byla opět „divadelní procházka“ po Poříčí, na jejíž trase jsme našli buď autentická místa, kde se díla odehrávají a nebo taková, která se jim alespoň podobají.

Celý průvod začal u plotu místní obyvatelky, která přechovává ptáky Emu, u nich jsme sehráli scénku ze samého počátku zážehu kreativity Josefa Topola, moment, kdy se jako dítě schovával pod stůl a poslouchal báby při draní peří a zapisoval si vše do těsnopisu³⁹ (viz. *Počáteční intenzita nasycení* v kapitole *Momenty*).

³⁹ „Schovaný za kredenci jsem poslouchal jejich hovory, nebo spíš proud řečí. A tehdy vznikly mé první literární pokusy. Svým vlastním dětským těsnopisem jsem si zapisoval, co jsem slyšel. Tok jazyka byl pro mě neuvěřitelný. Byl jsem fascinován nepředpokládaností asociací i obludnými historkami.... Na závěr trhání peří byla doderná, pil se punč a já jsem se tehdy odvážil jim záznam z večerů klopýtavě přečíst. Báby se mohly umlátit smíchy. Samy nevěřili tomu, co říkaly, co semlely.“ in TOPOL, Josef a Karel HVÍŽĎALA. *Sezóny srdce: collage in adagio*. Praha: Torst, 2018. ISBN 978-80-7215-565-1. str. 107

Báby ho však objevily a vytáhly Josefa z pod stolu, ten jim přečetl výčet poříčských momentů, které jsme přepsali z knih, odposlechli z rozhovorů s místními a přetransformovali do jazyka podobného jazyku Topolovu.

Poté se celý průvod vydal směr masopustní putování Poříčím, kde potkával postavy z *Masopustu*, *Noční práce*, *Sestry*, *Citlivého člověka* a jiných děl rodiny Topolovy. U hrobu místní rodiny Klauzovy vykoukl Václav Klaus a přečetl Jáchymu Topolovi svoji recenzi na jeho *Citlivého člověka*. V krajině sem tam postával Filip Topol s klávesami a něco zahrál, potom přijel anděl s černým sedlem a bílými řidítkama a odvezl ho do Prahy. Celý průvod končil pod mostem, kde se odehrála apokalypsa, která otřásala poříčským mostem.

Následuje několik fotografií, dokumentujících průvod Poříčím nad Sázavou.

Masopustní průvod:

Václav Klaus a jeho recenze na Topolova Citlivého člověka:

Po testu odvahy v márnici (inspirace románem Noční práce):

Filip s Jáchymem hrají na klavír osmiruč

Odvoz Filipa do Prahy na černém sedle s bílými řídítky:

Anděl apokalypsy:

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Úplně stejný jako během toho, co jsme tam byli a i potom, co jsme odjeli. Poříčí je průjezdní místo. Nikdo se tu moc nepozastaví. Lidí, kteří tam žijí dlouho, je tam jen pár, ostatní jezdí pracovat do Prahy a dalo by se spíš říci, že tu mají dům a spíš tam jezdí „do domu“, než že by tam vytvářeli život a komunitu. Není zde hospoda. Z kulturních akcí se zde pořádá Pálení čarodějnic a Neckyáda. Jsou zde 2 kostely, kde se pravidelně konají mše. Je zde pevná křesťanská komunita.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

Nemám vůbec. Na Poříčí jsme dostali echo přes rodiče mého přítele a následně přes místní místostarostku.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Maminka mého přítele mi řekla, že v Poříčí nad Sázavou by byli šťastný za jakýkoliv kulturní program. Vzhledem k tomu, že jsme na léto 2019 ještě neměli rozmyšlenou další lokaci, byl to pro mě dostatečný impuls k tomu, abych začala jednat.

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Přenést momenty z tvorby Josefa, Jáchyma a Filipa Topola do dnešního Poříčí nad Sázavou a naopak dnešní Poříčí se vším, co se v něm nachází dnes, vložit do tvorby všech tří Topolů.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru?

Koncept odpovídal našim počátečním představám. Myslím, že se tak stalo proto, že místní krajina nekladla přílišný odpor. Díla Topolů se sem dala krásně ukotvit a místní nám bohužel nekladly žádný odpor, ale bohužel ani podněty k tomu naši vizi nějakým způsobem přizpůsobit, obměnit, nebo radikálně přetvořit.

6. Jakým způsobem pracujete s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

V tomto ročníku jsme zkusili opět praktikovat dotazování místních, nicméně když jsme se ptali na Topoli, každý tak nějak věděl, že tu někdo takový žil a jezdil sem, ale nijak hluboký vztah k této kapitole Poříčské historie neměli. Během pobytu jsme se setkali se dvěma ženami, které měly bližší vztah k Filipovi.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Půjčili nám hrozně moc svého majetku pro scénografii (lodičku, motorku, trakaře,...) úplně bez jakýchkoliv obav a delších diskuzí, což bylo neuvěřitelné.

SDH nám zařídil motor na čepování piva a taky nám přesekli zámek na márnici, ke které pan kostelník, ani pan farář už neměli klíč.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Moment, kdy na první stanoviště přikráčelo asi 130 lidí, kteří se účastnili křtu a ze zvědavosti přišli na divadlo. Poté se postupně začali bohužel odpojovat, protože byl na ně program asi moc dlouhý.

Když jsme procházeli po hřbitově a během nějaký scénky někdo z diváků pronesl „*to jsem zvědavej, jestli to tu nebudou muset znovu vysvětit po tomhle...*“ Z davu mu na rameni přistála ruka pana faráře, který řekl: „*to je v pořádku, já jsem tady!*“

Dvě starší paní, které se vzájemně během představení ujišťovali, co která scéna znamená a vzájemně se podporovali v tom, že to ještě chvíli vydrží.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

V zápětí po návštěvě jsme uspořádali oheň, kde si mohli lidé opéct buřty a natočit pivo. Bohužel skoro všichni místní téměř v zápětí odešli. Měla jsem pocit, že to na ně bylo dlouhé i se křtem knihy. Přijela spousta diváků z Prahy a ti zůstali. Byla jsem trochu zklamaná, že jsme se s místními nesblížili více, jak kdyby to s nimi nic neudělalo. Najednou jak kdyby ta zpětná vazba, která se u předešlých ročníků vyvedla, chyběla.

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Na sloupu na konci ulice, kde je dům Topolů, je stále nalepený papír s básní *Poříčí* od Josefa Topola. Na márnici je nový zámek. Paní Prachařová několikrát během roku psala mamince mého chlapce, aby nás přesvědčila k tomu zde opět něco udělat.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi, aby se podíleli na vašem projektu?

Tentokrát jsme sklouzli opět divadelníkům z Prahy.

Dotazníky vyplněné umělci a umělkyněmi

Rozhodla jsem se naši práci porovnat s českými umělci a umělkyněmi, jejichž práce je obsahem, nebo přístupem k tvorbě dle mého pohledu v lecčem podobná. Vzhledem k tomu, že cílem této práce není prozkoumat a zhodnotit veškeré české umělce a umělkyně, jež tvoří jednorázové intervence do různých krajín na podobném principu, jako Buzny a kuřačky, je můj výběr čistě subjektivní a intuitivní. Jejich intervence jsou žánrově, formálně i obsahově odlišné, ale jsou si podobné v zacházení s možnostmi, které jim daná krajina nabídla. Nebudu zde dělat rozbor citovaných děl jako takových, ale spíše bude řeč o jejich tvorbě a dozvuku jejich existence v dané krajíně, kde vznikala, stejně jako u naší práce s Buznama a kuřačkama. Pokusím se v krátkosti vysvětlit, proč je pro mě důležité postavit při hledání důvodu k napečení buchet vedle naší práce zrovna tato díla.

Trilogie Morava, krásná zem (2015 - 2019)

Lokace: jižní Morava **Režie:** Petr Šprincl, **Scénář:** Lukáš Jiříčka, **Kamera:** Matěj Piňos, Petr Šprincl, Marie Hájková, Michal Böhm, Jan Vidlička, **Střih:** Marie Hájková, **Hudba:** Michal Cáb, Tomáš Procházka, Root, Bojané, AxArgema, Moravanka, Katka a Jindra, **Hrají:** Ivana Slabáková, Václav Upír Krejčí, Jiří „Big Boss“ Valter, Aleš Zbořil, Ján Sedál, a další...

„Morava, krásná zem,, sleduje cestu od příslušnosti ke svému kmeni, kroji a folklóru, pokračuje zrozením slováckého fašisty a jeho porážkou ďábla, aby v závěrečném díle vypuklo pohanské inferno.“⁴⁰

Morava, krásná zem je trilogie nekonečného dokumentárního seriálu o světlých i stinných stránkách moravské krajiny. Ve filmové trilogii můžeme pozorovat surreálnou pouť skrze moravskou krajinu a veškeré její komponenty, které jsou momentálně přítomné a nejsou jen ozvěnou nějaké nostalgie (jak bývá často na moravský folklor nahlíženo). Během celé trilogie můžeme nahlížet místním zvykům, přírodě, naslouchat písním a pozorovat, jaké to je, když se v krajině náhodně zjevuje současný folklor, který přebývá v moravských končinách.

Často se tato filmová trilogie označuje jako „experimentální dokumentární trilogie“. *„Pojetí filmu jako pokusu v laboratorních podmínkách může počítat s různou mírou kontrolovanosti a také předvídatelnosti výsledku, od přísně strukturovaných a racionálně rozvržených konstrukcí po ryzí improvizace. Experiment tak může znamenat také spolehnutí se na intuici a volné asociace spíše než na racionální program. Tyto triviální potřeby je dobré mít na paměti při sledování filmové trilogie...“*

⁴¹

V tvorbě této filmové trilogie pozoruji podobnosti s prací Buzen a kuřaček v jejím vytváření, dramaturgii i v její výsledné podobě, proto si myslím, že je důležité dílo v této práci zmínit a to z následujících důvodů.

Autoři filmu v rozhovorech popisují nehierarchizované tvůrčí diskuze nad samotnou

⁴⁰ anotace *Morava, krásná zem trilogie*. [online]. 2020, [cit. 1. 5. 2020]. Dostupný z <<https://aerovod.cz/>>

⁴¹ TESARŮ, Antonín. *Ďábel v detailech a v AZ kvízu* in A2: Kulturní čtrnáctideník. ROČNÍK XVI Praha: A2, o. p. s., 2005-. ISSN 1803-6635. str. 8

podobou i průběhem tvorby. Film mě zajímá také z důvodů pracování s obsahem krajiny a zanášení jejích jednotlivých prvků do formální struktury. V rozhovoru pro Radio Wave popisuje Lukáš Jiříčka práci s obsahem: „*my jsme spíš vždy vymýšleli jak se bude měnit ta forma. Možná ta forma pro nás byla větším vodítkem, než to, že bychom hrozně generovali ten obsah, obsah se generoval během toho natáčení, možná i víc, než to, co jsme si vymýšleli dopředu někde na papíře, nebo je to tak 50/50*“⁴²

Zajímavé jsou zde pro mě i setkání s místními, která prý přesahují až do současnosti ve formě přetrvávajícího přátelství.

V rozhovoru moderátor Ondřej Šebestík pokládá zajímavý, nabízející se dotaz, zda diváci filmu, kteří zároveň byli i aktéři, se po jeho zhlédnutí necítili zranění, nebo zneužití, načež režisér filmu hbitě odpovídá: „*My se těm lidem nevysmíváme, ale smějeme se spolu s nimi. Když to viděli, tak v tom pochopili nadsázku a že to není ironizace jich, ale všichni spolu vytváříme něco, co je trochu prdlý, ale vlastně fajn...*“

43

Podobné pnutí a otazníky vyplývaly i z recenzí na *Průvodce brněnským Bronxem Brnox*⁴⁴ Kateřiny Šedé. Kromě toho, že je této knize často vyčítáno, že vlastně všechny předsudky, které se snaží vyvrátit podporuje, tak kritika často zmiňuje tuto knihu jako výsměch obyvatelům brněnského Cejlu. Umělecká skupina *Romane Kale Panthera* (Romští černí panteři) uskutečnila v rámci vernisáže výstavy HateFree v Muzeu romské kultury vystoupení *Šedá cena – žereme informace z průvodce Brnox*, v rámci které pojídali kusy knihy a konkrétní vybrané texty, se kterými zásadně nesouhlasili. Jedna z členek umělecké skupiny podotkla: „*Kniha vznikla jednoznačně na základě otázek, v kterých je určitá manipulace. A tato manipulace je očividná,*

⁴² Rozhlasový rozhovor *Tvůrci filmů Morava, krásná zem: My se těm lidem nevysmíváme, ale smějeme se spolu s nimi* [online]. 2020. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<https://wave.rozhlas.cz>> minuta: 12:50, moderuje Ondřej Šebestík

⁴³ tamtéž

⁴⁴ „*Obsáhlý svazek Brnox přináší výsledky několikaletého zkoumání brněnské čtvrti zvané Bronx, osídlené hojně Romy, přistěhovalci a obecně sociálně slabou komunitou, jež má pověst vyloučené lokality. Autoři čtenáře provázejí deseti „turistickými„ trasami, z nichž každá sleduje určitý sociální, kulturní či přírodní fenomén (např. víru a tradice, gastronomii, děti, flóru a faunu, noční život apod.)*“ in [online]. 2018. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<https://www.magnesia-litera.cz>>

*protože věci, které jsou v knize uvedené, jsou vytržené z kontextu a zesměšňují Romy.*⁴⁵

Opět zde máme jistou diskutabilitu ohledně výsledného vyznění toho, jakým způsobem se pracovalo s lidmi zapojenými do projektu. I když tyto otázky určitě nejsou myšleny tak, že by zesměšnění, nebo manipulace zúčastněných byl záměr, v diskuzích se nabízejí.

V diskuzích nad filmem *Morava, krásná zem* se také často zmiňuje DIY estetika, což je skupině Buzny a kuřačky rovněž blízké a mám pocit, že v rámci projektů, které do krajiny vstupují s otevřeným konceptem, nezbytné.

Dotazník vyplněný Lukášem Jiříčkou:

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Jižní Morava nikdy nebyla moc hezká. Nudná olezlá průmyslová placka, v níž skoro nejsou lesy, jen na severovýchodní straně kopce. Jen pár míst za to stojí, jinak vesnice a města zdecimovaná, olezlá. Snažili jsme se ji opustit ve stejném stavu, ale samozřejmě začarovanou naším natáčením.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

Já nemám, ale Petr Šprincl, s nímž celou trilogii *Morava krásná zem* točíme, vymýšlíme a jímž se bavíme, je z Hodonína. Já mám kořeny v Praze, ale mí předci jsou z okolí Jičína, Nové Paky, Orlických hor, Jihlavy a Kladna.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Iniciátorem byl Petr, který chtěl něco natočit o temné straně tamního folklóru a národovectví. Z počátku jsme se dohodli, že to bude takový mytologický western, v němž poutník kovboj přichází v moravském Texasu (taky se zde těží ropa) mezi původní obyvatele, pestře vyzdobené Indiány – chasu v krojích a ti jej nepustí do své komunity. Pak se náš původní pouze dvacetiminutový film rozvinul do podoby celé trilogie a jednoho dokumentu. Zatímco celá trilogie se soustředila na folklór, satanismus, nacionalismus a tradice, další trilogii chceme udělat více městskou a dělnickou.

⁴⁵ *Romští černí panteři* vzkazují Kateřině Šedé, že knihu o tzv. brněnském Bronxu jí nežerou! [online]. 2017. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<http://www.romea.cz>>

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Natáčení v různých lokacích, opíjení se s místními lidmi i teamem, vyvolávání zombies z velkomoravských hrobů, boj s tmářstvím a katolictvím, snaha potkat Škromacha v terénu, což se nakonec povedlo.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru? Nebo v něm snad vše zůstalo a naopak tam toho přibylo ještě mnohem více nad vaše očekávání?

Kupodivu jsme záměr vždy celkem věrně naplnili, samozřejmě nás několik situací zaskočilo (příchod poutníků na Velehrad, které jsme natočili), ale vždy jsme je přidali do díla. Spíše mnohé přibylo, vše se zdařilo, a to jsme se báli třeba leckdy konfrontace s místními či policií třeba když jsme točili během bohoslužeb vraždy katolíků hordami zombies na Velehradu.

6. Jakým způsobem jste pracovali s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

Rozmanitě. Některé jsme tajně natáčeli, jiné jsme jen poprosili o dílčí práce a role, na což ochotně přistoupili, několik senierek z obce Rohatec, s nimiž jsme natáčeli první díl, se stalo jádrem motoru a pomoci třetího dílu, kdy nám na tři dny do kulturáku v hrozných vedrech nahnali na osmdesát obyvatel obce a fungovali jako tmel komunity při natáčení. Museli jsme obvykle všem předem vysvětlit, co se bude točit, aby neměli pocit, že jsou zneužití.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Velký, to nakonec i bylo tématem filmů – pracovat s místními lidmi, od dechovkové kapely přes seniory, ale i náhodné kolemjdoucí. S řadou z lidí z Rohatce nebo Hodonína jsme se díky fimu spřátelili.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Asi natáčení scény, v níž tlupa zombies povraždí všechny návštěvníky kulturního domu v Rohatci, když jsem režíroval na dvacet zombies, padesát seniorů, kapelu Root a herce, abychom natočili zombie apokalypsu. Nikdo z místních natáčení nebojkotoval, ba naopak. Jejich smrtelný jekot byl odměnou za stres, zda to vyjde.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Nic nečekaného. Jednou nastala zima, podruhé jaro, potřetí se rozběhly letní prázdniny.

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Ano, ubrusy Jednota už v kulturáku nenajdete. Nakradli jsme je s Flekovou. Ale jinak žádné vrypy do polí, záseky ve stromech a ani spálené lesy.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi (míněno obyvatele krajiny), aby se podíleli na vašem projektu?

Jsme otevřeni jejich vkladu, reakcím, schopnosti posunout naše nápady dále. Myslím, že jsme našli bod, z kterého umíme nechat dílo dlouho otevřené různým novým vstupům, někdy se jen nabírá materiál, prostředí, točí lidé na slavnostech či fašaňku, takže jsme v roli až pozorovatelské, která čeká, co se přihodí. Jindy režírujeme, prosíme lidi o spolupráci, někdy jdeme někoho iritovat, ale nakonec se ukáže, že to není tak snadné.

Doplňující otázky:

12. Jak moc jste místním lidem, kteří se podíleli, vysvětlovali, o čem film je a nad čím se zamýšlí?

Obvykle jsme se snažili jim vysvětlit, co se bude dít a co nás zajímá. Zajímalo je spíš jen to, co se bude dít, naše názory jim byly většinou ukradené. Během natáčení v Rohatci v kulturním domě stejně byli nejvíce zvědaví na pohoštění, Zdeňka Junáka a Ivanu Slabákovou. Ten holý pragmatismus a potěšení z hvězd ukázal, že celé umění participace se může jít vycpat, klouzat, ale neplatí to cele. Opravdu zapojené byly čtyři seniorky, které vystupovaly i v prvním díle. Ty pro nás i pekly, sháněly lidi, hrály, dávaly nám své věci na zahradě nebo nám umožnily u nich nějaké věci na zahradě točit. A přitom stíhaly i domácí provoz. Myslím, že je prostě bavilo být u něčeho, ani je tak nezajímaly hvězdy, na to nehrály, že se z nich zblázní. Prostě rády pomáhaly a nechaly nám dost volnou ruku v tom, co chceme točit. To byla radost. Navíc s nimi byla i dost legrace. Ovšem ve smyslu, že by od nás očekávaly nějaké velké obohacení, těžko říct. Jedna paní nám malovala kulisy (protože jinak prý hezky zdobí

dorty) a dělala to perfektně, ale těžko říct, zda s vášní. Manželé Strakovi nám zase otevřeli přístup k vínu ve sklepech, vařili, povídali s námi. Ale zda to je participace ve smyslu, že je i zajímavá koncept, nevím.

13. Jak dlouho jste sbírali materiál na jeden díl?

Hm. První díl jsme vymysleli asi v hrubých obrysech za dvě schůzky a já ho pak napsal za jedno odpoledne. Natáčení trvalo cca 6 dní. Déle trvala postprodukce, ale to u všech dílů. Druhý díl jsme vymysleli za pár večerů v hospodě. Natáčel se v blocích tak 8 dní. Třetí díl jsme vymysleli za jediný večer kompletně, scénář jsem psal tak maximálně dva dny. Příprava samozřejmě zabrala hodně času, i team vyrostl několikanásobně, takže neumím říct přesně, kolika schůzkami jsme prošli. Třeba dvaceti. Natáčení trvalo dohromady asi 15 dní.

14. Když jste byli v terénu, narazili jste na něco, co původně nebylo v plánu a rozhodli jste se to natočit/zapojit?

O tom jsem psal již dříve. Ano, v každé části je takových situací spousta, o to nám také šlo, aby na nás ta realita sama bafla silněji než naše ubohé představy zakňourají na papírek.

15. K dokumentu z natáčení Tož Maryša - jak moc jsou rozhovory mezi dvěma protagonistkami autentické a jak moc jste je naváděli, jak má rozhovor/záběr vypadat?

Jsou autentické asi tak, že jsme jim jen nahodili téma a pak je vše dílo jejich mamutí imaginace a verbálních piruet, hen zgarby počkaj Zdneka!

Něco za něco (2019)

Lokalita: Lofoty, Norsko, **Účastníci:** místní a turisté, **Realizační tým:** Kateřina Šedá, Martine Thon Bråthen, Torill Østby Haaland, Methi Hilde a tým

Kateřinu Šedou jsem si vybrala, protože její práce je pro mě velmi inspirativní a fascinující. Mám pocit, že z projektů ostatních umělců a umělkyně, které zde zmiňuji, bych zde mohla mluvit o každé její práci a rozebírat každou z nich zvlášť, ovšem zda bych z toho vysublimovala důvod k napečení buchet, toť otázka. Kateřina Šedá sama často popisuje, že její práce se nedá pojmenovat, nebo shrnout nějak obecněji, protože každá krajina je jiná, tudíž si žádá individuální přístup (viz. odpověď na otázku č. 15) Stejnou měrou, jak je její práce fascinující, tak je i diskutabilní a kontroverzní. Nebudu zde porovnávat všechny projekty Kateřiny Šedé, ale pokusím se výběr jejích projektů pro tuto diplomovou práci odůvodnit a shrnout krátkým komentářem k anotaci na monografii *Povolání: Šedá*⁴⁶, kterou sestavila Šedá společně s Yvonou Ferencovou a Kristýnou Drinkovou jako podrobný rozbor veškeré dosavadní práce Kateřiny.

„Monografie Kateřiny Šedé představuje dílo autorky, jejíž prokazatelnou vlastností je schopnost pohnout s monolity návyků a zažitých modelů v chování lidí. ...“

Skutečně pohnout? Dá se pohnout návykem? Mám pocit, jak kdyby jediná možnost byla lidi naštvat a nebo potěšit, obojí je samozřejmě správně, ale skutečně to pohne jejich návykem? Zde samozřejmě velmi lituji, že jsem nestačila rozeslat dotazníky například obyvatelům Českého Krumlova, jak teď zpětně vnímají projekt UNES-CO. Zda mají pocit, že se něco v místě změnilo a kolik krumlovských se do samotného projektu zapojilo. A nebo je zde možná slovo „pohnout“ docela přesně použito, protože něčím můžu pohnout, ale zůstane to stát na docela podobném místě. Pokud se však pídím po sebemenší stopě v krajině, tak i pohnutí je stopa. Zároveň se opět ptám, jakým právem jde někdo měnit něčí návyky? Prosil se někdo?

„... Postupy její práce se liší podle místa a komunity, se kterou se setkává. ...“

Již před začátkem psaní této práce jsem se smířila s tím, že nejspíš nelze najít jednotný vzorec k participativním projektům. Nelze zapsat formuli, jak zařídit, aby

⁴⁶ ŠEDÁ, Kateřina a Yvona FERENCOVÁ, ed. *Povolání: Šedá*. V Ostravě: Galerie výtvarného umění, 2019. ISBN 978-80-87405-50-5.

někdo měl důvod k napečení buchet.

„... Najít způsob, jak ukázat a představit autorčiny projekty, které nejvyšší ceny nabývají ve chvíli samotné akce, je složité. Opěrnými body zůstávají co nejpřesnější popisy akcí, archivní záběry situací, komentáře účastníků. Každý z projektů je natolik odlišný, že postrádá smysl hledat paralely jako klíč k jejich uchopení.“

Co se týče otevřenosti koncepce projektu, myslím, že Kateřina Šedá, která pracuje tak, že přijede „slídit“ do krajiny a poté sestaví koncept danému místu na míru, nejsem si tak úplně jistá, zda je sama otevřená novým podnětům zvenčí. Často v rozhovorech zmiňuje svoji umanutost a jak je někdy náročné místní přesvědčit, aby přistoupili na její pravidla hry. Nechci zde slovíčkařit a chytat Šedou za slovo a dělat z ní posttotalitární umělkyni! Nicméně je určitě důležité říct, že u práce Šedé je koncept při „výrobě výsledku“ pevnější a nejméně prostupný ze všech zmíněných projektů v této práci.

Dotazník vyplněný Kateřinou Šedou:

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Když jsem poprvé přistála na lofotských ostrovech v Norsku, nechápala jsem, že na takovém místě může být problémem turismus a přijíždějící návštěvníci (potkávala jsem jich strašně málo v poměru s evropskými destinacemi zapsanými na seznamu UNESCO). Teprve po pár dnech se mi trochu podařilo se zorientovat a téma přesně pojmenovat ze svého pohledu – NEVIDITELNÝ TURISMUS. Druhé téma, které mě během výzkumu zaujalo především, byla norská TRANSPARENTNÍ SPOLEČNOST, která funguje na opačných principech než česká. Myslím, že pro Čechy je naprosto nepředstavitelné zveřejňovat svoje příjmy, odkrýt svůj majetek před sousedy a sdílet ho jako veřejnou věc. „Hra na schovávanou„ je pořád velmi aktuální a v tomto ohledu je norská společnost mnohem dál než řada míst, kde jsem v minulosti pracovala. Proto jsem se rozhodla pracovat s těmito dvěma tématy a přijít na způsob, jak kvalitu transparentnosti aplikovat na téma neviditelného turismu.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

Nemám, na Lofotech jsem byla poprvé.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Dostala jsem pozvání přímo z festivalu LIAF, což je událost, která se pravidelně odehrává v Norsku a má zde dlouhou tradici. Kurátoři mě vybrali na základě mého projektu UNES-CO, který viděli na 16. mezinárodním bienále architektury v Benátkách a který se rovněž týká turismu.

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Klíčovým prvkem neviditelného turismu, který jsem v Norsku je sdílené ubytování Airbnb, které především z center měst dělá skanzeny. Turisté si potřebují z každého místa něco „odnést,, nezáleží na tom, zda to je pobyt ve formě zážitku nebo předměty a suvenýry, které si v destinaci zakoupí. Řada politiků argumentuje, že turisté řadu věcí přinášejí – především vytvářejí nová pracovní místa a utrácejí peníze za ubytování a jídlo. Jenže stačí tohle? Jak ukazuje situace některých evropských měst (Benátky, Lisabon, Praha...), místní obyvatelé jsou situací hluboce frustrovaní, svoje místa definují jako „ukradená a vydýchaná města,, která okolí pouze využívá, ale žádné duševní hodnoty nepřináší. Na základě toho mě napadlo princip Airbnb použít opačným způsobem – nabídnout ubytování, které se dá zaplatit pouze tím, že dané lokalitě něco viditelného přinesete, zůstane po vás něco jiného než vyhozené odpadky. Koupila jsem tedy karavan a během třicetidenní akce jsem v něm nabídla ubytování pod podmínkou, že za něj turisté ZAPLATÍ POZITIVNÍM SKUTKEM V LOKALITĚ – činností, kterou místní skutečně potřebují. Na základě rozhovorů s místními obyvateli jsme poté připravili měsíční seznam činností, z nichž si mohli turisté každý den nějaké vybrat. Spektrum nabízených aktivit bylo velmi široké – od úklidu odpadků přes stěhování nábytku, čištění oceánu až po pomoc seniorům.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru?

Záměr se mi podařilo zrealizovat podle mým představ, žádným podmínkám jsem ho moc přizpůsobovat nemusela, protože jsem ho dělala místu přímo na míru. Původně jsem sice zvažovala, že v lokalitě pronajmu byt, ale karavan mi nakonec přišla lepší volba, protože byl daleko více přístupnější veřejnosti. Jediným „omezením,, byli

finance – pokud bych jich měla víc, můžu takových karavanů/bytů nabídnout více a efekt bude ještě větší.

6. Jakým způsobem pracujete s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

U každého projektu je to úplně jiné, záleží na mnoha okolnostech – kolik mám na to času, zda ovládám jazyk konkrétního místa, zda mám budget na asistenty atd. V Norsku jsem hned na začátku požádala o asistentku, která by na projektu plně pracovala, fungovala jako spojka mezi místními a turisty a zastoupila mě v době mé nepřítomnosti, což skvěle fungovalo. Pomohla mně navázat kontakt s místními, ale současně je aktivně oslovovala, aby náš seznam byl co největší.

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Určitě zásadní, protože v mnoha případech nešlo jen o zadání nějakého úkolu, ale často se na něm podíleli obě strany společně a vzájemně si pomáhali.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Ty nejhezčí momenty určitě probíhaly při pomoci turistů místním. Pro mě to byla jednoznačně návštěva dvou američanů u jednoho seniora, kterému uklízeli celý byt podle jeho instrukcí. Bylo to až dojemné, jak je obyčejný úklid bavit a jak se je senior snažil u sebe zdržet co nejdéle.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Vzhledem k tomu, že paralelně dělám několik projektů na různých místech na světě, nejsem schopná na každém místě sledovat konkrétní dosah po mém odjezdu. Film, který z akce vznikl je dokladem, že i tak jednoduchá věc, může změnit pohled místních i turistů na téma turismu. Pro tuto věc bylo taky typické, že se mi ozvali desítky lidí z celé Evropy, zda by podobnou věc mohli uskutečnit u nich

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Myslím, že ano, ale takové věci nejsou hned na první pohled vidět. Někdy se odehrávají jen na bázi změny vztahů.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi, aby se podíleli na vašem projektu?

To je pokaždé velmi různé, ale u projektu NĚCO ZA NĚCO to byla určitě role umělce, protože festival LIAF prezentuje současné umění a já jsem byla jeho součástí. Takže jsem v tomto případě nemohla hrát zcela jinou roli, když můj projekt byl jednou z vlajkových lodí festivalu.⁴⁷

Doplňující otázky:

12. Zůstal karavan na místě i po skončení festivalu? Pokud ne, proč?

Nezůstal, protože místo měl pronajatý festival LIAF, který ho musel po skončení akce odvést. Myslím ale, že nejde o samotný karavan, ten by tam asi mohl zůstat déle, ale spíš o produkci akce samotné. Je potřeba, aby se takové věci někdo aktivně věnoval, dovedu si představit, že by takovou roli mohla zastávat samotná radnice. Během festivalu se o tom hodně diskutovalo.

13. V knize Umění spolupráce od Jana Zálešáka je myslím že z rozhovoru s Janou Klusákovou zaznamenáno vaše přání, aby se z některé ze sociálních intervencí, které děláte stala pro lidi v daném místě inspirací a abyste tam třeba za několik let přijela a zjistila, že na tu intervenci třeba navázali a stala se z toho tradice.... Nebo nějakým způsobem pokračování.... Stalo se vám toto už někdy po realizaci některého z vašich projektů?

Určitě se to stalo několikrát, jako příklad uvedu třeba obec Bedřichovice, kde jsem založila nový typ svátku 3. září a ten slaví místní obyvatelé pravidelně každý rok dodnes. Projekt Duch Uhystu, který jsem realizovala s jednou obcí v Německu, tento koncept pak lidé zrealizovali na několika místech např. ve Francii. Projekt Každý pes jiná ves zopakovali studenti na Ukrajině atd.

⁴⁷ Chtěla bych podotknout, že některé odpovědi v dotazníku vyplněném Kateřinou Šedou jsou přímo části anotace k projektu *Něco za něco*, které autorce projektu přišly výstižnější, než vymýšlet nové formulace.

14. Třetí lehce osobní otázka - Máte pocit, že od té doby, co jste se začala živit jako "architektka sociálních vztahů" se váš vztah k vaší práci proměňuje? Máte někdy pocit, že podobnu vašich projektů někdy hodně ovlivňuje jakási "zakázkovitost", nebo je to stále naplněno vášní pro to pracovat s lidmi?

Pořád si hodně vybírám, co a kde budu vlastně dělat. Vždycky je na prvním místě fakt, zda mě to zajímá a jsem přesvědčená, že dokážu do toho místa přinést něco, v čem jsem nezastupitelná. Ony „zakázky“, totiž často nemají ani honorář pro autora, takže pořád je pro mě klíčové nadšení, které se snažím předat. Z toho důvodu lidé občas nechápou, proč dám přednost nabídce pracovat v Černobyli, než v prestižní galerii v New Yorku. Nic tím nevydělám, moje kariéra v rámci institucionálního růstu se nikam neposune, často ani nevytvořím „dílo“, na prodej... Je to ale přesně z toho důvodu, který popisuju výše. Kdybych se řídila penězi a galerijním systémem, tak určitě vyhořím během pár let. Kritéria nenaplnuju, ale sama si je vytvářím.

15. V jednom z rozhovorů pro ČRo popisujete, jak je hrozně důležitý první moment setkání s lidmi, které zvete ke spolupráci. Mluvíte o každé vteřině, která vám uteče od momentu, kdy otevře potenciální účastník/účastnice dveře. Taky jste mluvila o tom, že u projektu Nic tam není jste nejdřív vystupovala jako "my" a pak jste zjistila, že naopak účinnější vystupovat jen sama za sebe. Jak moc do hloubky v těchto situacích, když někoho oslovujete, popisujete přesný záměr akce? (myslím, co je cílem a třeba koncept samotný)

To se během let hodně změnilo. Na začátku jsem po otevření dveří lidi zahltila velkým množstvím informací, protože jsem měla strach, že už nikdy neotevřou. Postupně jsem ubírala a dnes je velmi často osobně pozvu na společné setkání, kde se snažím ten záměr popsat hromadně. Ale ne vždy to funguje, je to dost individuální věc. Například v Norsku jsem místní taky kontaktovala jednotlivě, protože na veřejnou výzvu nejprve nereagovali. Až jsem je kontaktovala přímo, nadchly se a hned přišli s nápady. Často opakuju, že každé místo je velmi specifické, každé chce jiný přístup, stejně jako pacienti. A já aplikuju něco jako celostní medicínu.

KLADNO+--ZÁPORNŮ, industriální safari (2005)

Koncept a realizace: mamapapa **Umělecká spolupráce:** Rolf Dennemann (Něm.), Michael Helmerhorst (Niz.), Giep Hagoort (Niz.), Ici-Même (Fr.), Radka Schmelzová, Tomáš Žižka, Martin Janíček, Dagmar Šubrtová, Divadlo V.A.D., Miloš Vojtěchovský, Benjamin Tuček, Jan Dufek, Phil Nibblock (USA), Dragan Stojčevski (Srbsko)

Kladno Záporno - site-specific projekt, který fungoval pro diváky jako safari, během kterého projíždí a prohlíží areál starých kladenských hutí a jsou svědky světelných a hudebních instalací, které byly i značně nostalgické, a nesly v sobě veškeré informace o starých časech, když ještě hutě fungovaly.

Kladenské hutě jsou velmi důležitou součástí kladenské krajiny.

Celý projekt vznikl jako součást Bienále industriální stopy, přičemž hlavním tématem festivalu, který je pořádán od roku 2001, je především obnova průmyslového kulturního dědictví. Festival pokládá otázky jak s těmito budovami, které jsou často v žalostném stavu, naložit a jak dát lidem, kteří mají jejich osud (budov) v rukách, jiný pohled na krásu a ošklivost budov a nabídnout jejich možné nové využití. Vzhledem k tomu, že projekt vznikl v rámci takovéto události, jeho automatickým předpokladem je někde zanechat stopu a něčím „pohnout“. Tři roky od uskutečnění industriálního safari se Vojtěšská huť stala nehmotnou kulturní památkou. V současné době se město Kladno snaží dostat Vojtěšské hutě do svého vlastnictví, ale dle médií to bude ještě na dlouhý boj.

Kromě toho, že tento projekt spojil mnoho umělců a umělkyní z celého světa, podařilo se během něho propojit i místní umělecké a kulturní iniciativy, které se zapojili do příprav. Pokud pátráme po stopách, které zde byly zanechány po konání, jistě nemůžeme opomenout stejnojmennou kulturní revue, která zde vycházela jako periodikum ještě minimálně čtyři roky po konání safari. Výpověď jednoho z členů redakce Kladno Záporno v dokumentu České televize: *„V podstatě ten industriální prostor byl spouštěč takových jako úvah a snah týkajících se celého toho města, protože tenhle charakter toho města je dost určující pro tu jeho poetiku a krásu a*

ošklivost. A na základě toho teda vznikla nějaká kulturní akce, která se přerodila nebo byla inspirací pro ten časopis.“⁴⁸

Tomáš Žižka, často mluví a takzvaném „punkování“, které je nezbytné pro každý projekt s otevřenou strukturou konceptu podnětům krajiny. Pro mě je punkování DIY estetika, atmosféra, zábava, dobrodružství, adrenalin a umanutost. Vše může být tak, jak si představuju. Když budu dostatečně umanutá, přesvědčím s ponožkou na ruce i radnici, aby mi vyšla vstříc.

Punkování je pro mě svoboda.

Vše je výborně popsáno samotným Tomášem Žižkou, členem skupiny *mamapapa* a hlavním iniciátorem projektu, v níže vyplněném dotazníku.

1. Jaký byl stav krajiny před vaší návštěvou?

Před akcí Kladno Záporno jsme znali jen pouhou dispozici města Kladna a to jako problémové, nejasné a dráždivé lokace v blízkosti krásné historické Prahy. Haldy a sutě, či rozpadlé průmyslové areály jako prostory v úpadku a zmaru, místní domestikované či kovní trupy, které tady přežívají v sociálním a ekonomickém kolapsu. Netušili jsme, že tato území čili krajina je plná vlastního specifického života.

2. Máte něco společného s touto krajinou? Máte tu nějaké kořeny?

S touto dispozicí na jakési vnitřní periferii se ztotožňuje i má práce a tvorba site specific. Také lze říci site specific, nějaké dramatické vychýlení, které k nám promlouvá, nebo chce být artikulováno, to co je opomíjenou otázkou.

3. Proč jste se rozhodl/a zrovna pro tuto krajinu? Jaký byl impuls?

Mým impulsem pro tvorbu byla „naučná“ procházka s geologem Václavem Cílkem a botanikem Jiřím Sádlem živelnou krajinou v dostupných i zakázaných areálech kladenské Poldovky. Provokovala mě myšlenka kontrastu „vysoké pražské kultury“ a aucajdrovství místních komunit a všeho živého co se tady tlačí na povrch z trubek a sutí. Živá kultura.

⁴⁸ Odposlechnuto z filmového dokumentu *Zrezivělá krása: Ticho nad Kladnem*. natočeno 2012. [online]. dostupný z <<https://www.ceskatelevize.cz>>, minuta: 21:10

4. Jaký byl záměr návštěvy?

Záměrem bylo přivést k naší pozornosti kreativitu místních a vyzvat tvůrčí osobnosti a kolektivy mimo kladenské enklávy. Být zaujat pro tvorbu pro nový úhel pohledu na brownfield (z angličtiny, česky „hnědé pole“, pozemek, objekt, areál), která je nedostatečně využívaná, zanedbaná a může být i kontaminovaná. Pracovat tvůrčím způsobem s lokalitou v „úpadku a v společenském traumatu“.

5. Jak nakonec koncept odpovídal záměru - musel se nějak výrazně přizpůsobit daným podmínkám, které krajina nabízela? Co v konceptu zbylo z původního záměru? Nebo v něm snad vše zůstalo a naopak tam toho přibylo ještě mnohem více nad vaše očekávání?

Ve fyzické proměně tohoto teritoria nastala časem řízená destrukce, ale mentálně se obec neb lokální patrioti probudili a věnovali celkově této problematice několik dalších let svou pozornost. Vytvořil se kulturní čtvrtletník jako zpravodaj KladnoZáporno, kde se řešila řada studií a zповědí k tomuto fenoménu, účastní umělci z Kladna pak také dále spolupracovali navzájem mezi sebou aneb vytvářeli řadu zážitkových uměleckých akcí pro tuto lokaci.

6. Jakým způsobem jste pracovali s obyvateli v dané krajině? (oslovení, zapojení, udělení jejich role,...)

na to jsem více odpověděl již výš

7. Jaký byl podíl místních obyvatel na výsledku?

Podíl místních byl veliký a dále se rozvíjel v již ve zmíněném víceletém procesu. Bylo však důležité, že se projektu zúčastnili i přespolní nebo zahraniční umělci a tím vlastním vkladem magnetizovali k sobě autentické místní aktivisty. Projekt přispěl v daném čase také k inspiraci pro místní kulturní politiku a identitu.viz.spoluúčast místního zastupitelstva na samotném fungování tak rozsáhlého projektu s využitím lokální autobusové a železniční dopravy.

8. Dokázal/a byste popsat pro vás nejdůležitější a nejsilnější momenty, které se staly během návštěvy? Ať už během příprav, při konání oné samotné události, v zápětí po skončení (během afterparty), nebo až dávno po ní?

Nejdůležitější snad lze definovat samotné zapojení místních (jako narátorů) čili takový terénní výzkum v té době i pro nás umělce jako něco nového metody „divadlo dokumentu“.

9. Co se v krajině stalo v zápětí po vaší návštěvě?

Vzápětí naše lokálně i mezinárodně sledovaná akce (viz. Bienále industriálního dědictví) se stala jako příklad pro společensko-uměleckou tvorbu v tzv. území brownfield a community art aktivity.

10. Když byste dnes jel/a navštívit danou krajinu jako pozorovatel/ka, je možné zde vidět stopy vaší návštěvy?

Určitě se po naší akci město rozhodlo nabourat některé z objektů, které mají pro místní ikoniku důvod k jejich nové reinterpretaci a revitalizaci.

11. Z pozice koho děláte vaše experimenty? Z jaké pozice vyzýváte lidi (míněno obyvatele krajiny), aby se podíleli na vašem projektu?

Jsem vždy v pozici iniciátora a dnes módně řečeno influencera. Jsem ten, který rád s lidmi o daném problému mluví a rád nechávám promlouvat i samotné lokace.

Závěr

aneb co bývá důvodem k napečení buchet?

Z této diplomové práci asi horko těžko vypíšu tučným písmem recept na důvod k napečení buchet, protože žádný konkrétní neexistuje. Moc se mi líbilo přirovnání Kateřiny Šedé, že každá krajina potřebuje svoji vlastní „medicínu“. Během této práce jsem položila hodně otázek a tak necht' je výsledek to, že ty otázky vyplodí další otázky.

Hlavní otázkou znělo, co je důvod k napečení buchet a zda-li po buchtách setrvává v místě nějaká vůně - tedy zda intervence mimo pohodlí metropole zanechává v daném místě stopu.

Pokud napečení buchet je „podílení se“, pak důvodem je motivace a vzhledem k tomu, že nemáme odpovědi od podílejících se, mluvíme o motivaci, kterou stanoví tvůrci a tvůrkyně.

Vezmeme-li to konkrétně a postupně:

Pevni, jako ti stromy - nebyla stanovena možnost podílení se

Kmen lipecký - podělit se o příběhy a vzpomínky, které mám

Kejtí Tuhaňské - podělit se o příběhy a vzpomínky, které mám, účastnit se divadelní události, která v tomto místě tak dlouho nenastala

Tady stávaly Topoly - podělit se o příběhy a vzpomínky, které mám, zapůjčit svůj majetek jako scénografii, tudíž se z něj stane umělecký artefakt

Morava, krásná zem - zahrát si ve filmu, zahrát si ve filmu se slavnými osobnostmi, vidět slavné osobnosti, podílet se na natáčení film jakýmkoliv způsobem

Něco za něco - turisté v místě mého domova vypomohou s něčím, co já sám navrhnu, vykonají něco, co já jsem vymyslel

Kladno Záporno - obnova zanedbávané neodmyslitelné součásti města Kladna

Když to takhle za sebou vyjmenuji, nevím, jestli jsem z toho moudřejší, nebo ne. Na jednom ze site specific ateliérů nám Tomáš Žižka dal radu, která byla velice na místě. Apeloval na vědomí nebezpečí, že při intervencích do menších obcí, kde je vyvrcholením například právě to, že se místní sejdou a po dlouhé době spolu kromě

místa sdílí i čas a činnost, hrozí, že se najednou vytratí nějaký hlubší význam shromáždění. Nostalgie scházení se „jako za starých časů“ najednou postrádá apel a zastiňuje hlubší pozastavení se nad společně stráveným časem, které by potenciálně mohlo shromáždění obsahovat.

A vadí to? Proč bych nemohla vytvořit událost, kde si lidé zavzpomínají. Proč by pointou nemohlo být jen to, že se lidé sejdou?

„Možnosti vztahové estetiky se zdají být dostatečně zjevné, jsou tu však také problémy. Někdy je takovému umění přisuzován politický rozměr na základě chatrné analogie mezi otevřeným dílem a inkluzivní společností, jako kdyby neuzavřená forma evokovala demokratické společenství nebo nehierarchická instalace predikovala rovnostářský svět.“⁴⁹

„Umělecké kolektivy v nedávné minulosti, jako ty, které se formovaly okolo aktivismu spojeného s AIDS, představovaly politické projekty; dnes se zdá být dostačující už to, nějak se dát dohromady. Možná, že už tady nejsme daleko od jakési verze „flash mobů“ ve světě umění - kdy to, že „lidi se potkávají s lidmi,“ [...] je cílem samo o sobě.“⁵⁰

Možná není potřeba si na sebe klást nátlak, že intervence musí být velikánským politickým gestem, možná už v samotných okázalých politických gestech je ona nabubřelost metropolí a misionářství obyčejnému lidu. Proč by důvodem k napečení buchet nemohlo být to, že je nabídnu někomu jinému? To bych zrovna tak mohla uspořádat společnou hostinu, že?

V čem jsou tedy vlastně ty naše ambice?

V otisknutí stopy? Tato diplomová práce se zabývá tím, jakým způsobem dát „usazené komunitě“ impuls k touze po budování vlastní kulturní základny.

Velmi bych si přála práci Buzen a kuřáček někam otisknout, pocítit nějakou hmotnou odezvu toho, co jsme vymysleli. Každý umělec a umělkyně chce žít s faktem, že někde po vykonané práci něco zbyde. Kateřina Šedá sama často popisuje touhu po tom, aby se z jejího počínu stala v daném místě například nějaká tradice.

⁴⁹ FOSTER, Hal. *Chatrooms* in ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4. str. 40

⁵⁰ tamtéž

„Nikdy jsem netoužila vystavovat v galeriích. Mé sny jsou jinde. Daleko víc mě vzrušuje představa, že na tom konkrétním místě vznikne nějaký mýtus, že se z mojí akce stane zvyk, který budou chtít lidi zopakovat.“⁵¹ A to se jí také podařilo, v Bedřichovicích se díky jejímu 5 letému projektu *Od nevidím do nevidím* začali obyvatelé slavit úplně nový druh svátku, který spadá na 3. září. Zrovna tak u projektu Kladno Záporno se podařilo otisknout stopu a to především, že do přípravy byly zapojeny místní občanské iniciativy a umělci a umělkyně, kteří se pak myšlenky projektu chytli a volně na jeho téma začali navazovat v podobě založení občanského sdružení Kladno Koněv, které do teď bojuje za kladenské hutě, a nebo založení kulturního periodika Kladno Záporno, které několik let po uskutečnění projektu vycházelo.

Ale ta výzva musí být skutečně výzva, aby někdo z místních obyvatel dostal chuť upéct buchty. Vykonat fyzický akt, který alespoň minimálně posune dění v krajině. Fyzický akt.

„Nejdůležitější tu není vnější výraz pohybu, ale vnitřní akt odhodlání. [...] Tajemství vzniku těchto aktů se zdá být tím největším dobrem, jehož lze v divadle dosáhnout; jejich účinky jsou patrné ve výchovném působení, ve formování osobností a charakterů všech členů skupiny.“⁵²

Vykonat fyzický akt v kontextu práce Buzen a kuřáček je pro mě: sledování, sdílení, podporování, chůze, společná chůze, hraní na nástroj při chůzi, posečení trávy, pečení, zpívání, bubnování, spuštění tlačítka na místním rozhlase, poskytnutí místa někomu k přespání, vypůjčení knih, zakoupení knih do místní knihovny, rozdělení se o rajčata se sousedy, rozdělení se o meruňky se sousedy, vytáhnout sousedy na veselku.

Možná že důvod k napečení buchet může být malý pro lidstvo, ale velký pro člověka.

⁵¹ ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4. str. 236

⁵² BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelní reforma?*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění Brno. 1993. ISBN 80-7008-037.X str. 109

Seznam použité literatury

klasické zdroje

- BISHOP, Claire. *Artificial hells: participatory art and the politics of spectatorship*. London: Verso, 2012. ISBN 978-1-84467-690-3.
- BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelní reforma?*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění Brno. 1993. ISBN 80-7008-037-X
- REYNEK, Daniel. *Kdo chodí tmami*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-218-1
- RYBNÍČKOVÁ, Alena, Radek CHLUP, Martin PEHAL a Evelyne KOUBKOVÁ. *Happening: mezi záměrem a hrou*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2015. ISBN 978-80-7331-377-7.
- SÁDLO, Jiří. *Krajina!: průchod okolím v příkladech / Jiří Sádlo*. 2019. ISBN 9788090631151.
- ŠEDÁ, Kateřina a Yvona FERENCOVÁ, ed. *Povolání: Šedá*. V Ostravě: Galerie výtvarného umění, 2019. ISBN 978-80-87405-50-5.
- TESAŘ, Antonín. *Ďábel v detailech a v AZ kvízu in A2: Kulturní čtrnáctideník. ROČNÍK XVI* Praha: A2, o. p. s., 2005-. ISSN 1803-6635.
- TOPOL, Josef a Karel HVÍŽĎALA. *Sezóny srdce: collage in adagio*. Praha: Torst, 2018. ISBN 978-80-7215-565-1.
- VÁCLAVOVÁ, Denisa a Tomáš ŽIŽKA, DVOŘÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3.
- *Vlastivědný sborník pro školu a dům, Lomnicko*
- ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4.

webové zdroje

- Rozhlasový rozhovor *Bourání s Kateřinou Šedou* [online]. 2011. [cit. 14. 4. 2020] dostupný z <<https://wave.rozhlas.cz>> minuta: 26:15, moderuje Adam Gebrian
- anotace *Brnox* [online]. 2018. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<https://www.magnesia-litera.cz>>
- CANDRA, Robert. Bohuslav Reynek po 20 letech U Kamenného zvonu. [online]. 2011, [cit. 22. 3. 2020]. Rozhlasový rozhovor s kurátorem výstavy dostupný z <<https://wave.rozhlas.cz/>>
- HLADÍKOVÁ, Šárka. Lipka u Horního Bradla - zapomenutá tvrz [online]. 2013, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<http://www.kraj.kppardubicka.cz/>>
- *Jak udělat krkonošské sejkory* [online]. 2019, [cit. 30. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.jaktak.cz/>>
- *Lípa v Lipce* [online], [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://cs.wikipedia.org>>
- anotace filmové trilogie *Morava, krásná zem trilogie*. [online]. 2020, [cit. 1. 5. 2020]. Dostupný z <<https://aerovod.cz/>>
- REJHON, Jiří. Vzpomínka rodinného přítele Jiřího Rejhona na nedávno zesnulého významného spisovatele a poříčského rodáka Josefa Topola [online]. 2015, [cit. 10. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.facebook.com/obecporicinadsazavou>>
- *Romští černí panteři vzkazují Kateřině Šedé, že knihu o tzv. brněnském Bronxu jí nežerou!* [online]. 2017. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<http://www.romea.cz>>
- filmový dokument *Zrezivělá krása: Ticho nad Kladnem*. natočeno 2012. [online]. dostupný z <<https://www.ceskatelevize.cz>>
- Rozhlasový rozhovor *Tvůrci filmů Morava, krásná zem: My se těm lidem nevysmíváme, ale smějeme se spolu s nimi* [online]. 2020. [cit. 1. 5. 2020] dostupný z <<https://wave.rozhlas.cz>> minuta: 12:50, moderuje Ondřej Šebestík
- STEHNOVÁ, Marie. Lipka. [online]. 2020, [cit. 22. 3. 2020]. Dostupný z <<https://www.hornibradlo.cz/>>

- ŠEDÁ, Kateřina. popisy projektů [online]. 2003, [cit. 12. 4. 2020]. Dostupný z <<https://www.katerinaseda.cz/>>
- White saviour complex [online]. 2020, [cit. 17. 4. 2020]. Dostupný z <<https://en.wikipedia.org/>>